

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองครั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้ามุ่งศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ซึ่งผู้ศึกษาค้นคว้าได้ทำการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ความรู้ จากเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. การบริหารการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการบริหารการศึกษา
 - 1.2 แนวคิดของการบริหารการศึกษา
 - 1.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
2. การบริหารงานวิชาการ
 - 2.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ
 - 2.2 ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ
 - 2.3 หลักการการบริหารงานวิชาการ
 - 2.4 ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ
 - 2.4.1 ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
 - 2.4.2 ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
 - 2.4.3 ด้านการแนะแนว
 - 2.4.4 ด้านการสอนซ่อมเสริม
 - 2.4.5 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
 - 2.4.6 ด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.4.7 ด้านการนิเทศการศึกษา
 - 2.4.8 ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การบริหารการศึกษา

1.1 ความหมายของการบริหารการศึกษา (Educational Administration)

การบริหารการศึกษา (Educational Administration) ประกอบด้วยคำสำคัญ 2 คำ คือ คำว่าการบริหาร (Administration) และการศึกษา (Education) คำว่าการบริหารมีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้งคล้าย ๆ กันและแตกต่างกันดังนี้

การบริหาร คือ ศิลปะของการทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น

การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

การบริหาร คือ การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันทำงาน เพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกัน

การบริหาร คือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการให้บรรลุจุดประสงค์ร่วมกัน

การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะนำทรัพยากรการบริหารมาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหาร คือ ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ หมายความว่า ผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติแต่ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์การ หรือตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว

จากความหมายของการบริหาร สรุปได้ว่าหมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้

ส่วนความหมายของ การศึกษา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้คล้ายกับการบริหาร ดังนี้
การศึกษา คือ การรองอกงามหรือการจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน เพื่อผู้เรียนจะได้รองอกงามขึ้นตามจุดประสงค์

การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

การศึกษา คือ การสร้างเสริมประสบการณ์ให้ชีวิต

การศึกษา คือ เครื่องมือที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามทุกทางในตัวบุคคล

จากความหมายของการศึกษาที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า หมายถึง การพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี

เมื่อนำคำว่า การบริหาร กับ การศึกษา มารวมกันมีความหมายว่า การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี ซึ่งมีความหมายคล้ายกับความหมายของการบริหารการศึกษาที่มีผู้ให้คำจำกัดความไว้ ดังนี้

การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้านเช่น ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ค่านิยม หรือคุณธรรม ทั้งในด้านการสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนและไม่เป็นระเบียบแบบแผน (อ้างอิงใน หวน พินรุพันธ์, ม.ป.ป. หน้า 3-4)

การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้านนับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม และคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีต่อบุคคลเพื่อให้บุคคลพัฒนาตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ (อ้างอิงใน หวน พินรุพันธ์, ม.ป.ป. หน้า 4)

ซาอุชัย อาจินสมาจาร (ม.ป.ป., หน้า 38-39) ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

การบริหารการศึกษา หมายถึง การทำให้นักเรียนได้รับการศึกษาที่ถูกต้องจากครูภายใต้ค่าใช้จ่ายที่ดำเนินการโดยรัฐ โดยให้นักเรียนได้รับประโยชน์สูงสุด

การบริหารการศึกษา หมายถึง การใช้อิทธิพลต่อคนกลุ่มหนึ่งนั่นก็คือนักเรียน เพื่อให้มีความเจริญงอกงามสู่วัตถุประสงค์ที่ได้กำหนด โดยการใช้กลุ่มคนกลุ่มที่สอง ซึ่งได้แก่ครู ในฐานะตัวแทนดำเนินการเพื่อให้วัตถุประสงค์บรรลุผลสำเร็จ

นิพนธ์ กิณวงศ์ (2544, หน้า 36-37) ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ 3 ลักษณะดังนี้

การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ของผู้บริหารเพื่อให้คนกลุ่มหนึ่ง (นักเรียน) ได้เจริญงอกงามไปสู่จุดประสงค์ที่ต้องการโดยกำหนดให้คนกลุ่มหนึ่ง (ครู) เป็นตัวแทนในการดำเนินการ

การบริหารการศึกษา หมายถึง การทำงานร่วมกันของกลุ่มคนในการให้บริการทางการศึกษาแก่นักเรียนโดยการทำให้เกิดความร่วมมือกันทั้งครู ผู้ปกครอง นักเรียน และประชาชนทั่วไป

การบริหารการศึกษา หมายถึง การใช้ทรัพยากรทางการบริหารให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อพัฒนาคุณภาพของพลเมืองโดยวิธีจัดการองค์การ การสั่งการ และการอำนวยความสะดวกตามนโยบายของรัฐ

การบริหารการศึกษาหมายถึง การนำ การควบคุมระบบ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีบุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการทั้งครู ผู้ปกครอง นักเรียน และประชาชนทั่วไป เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้บุคคลมีคุณลักษณะที่ดีตรงตามความต้องการของสังคม โดยการใช้ใช้กระบวนการต่าง ๆ และเทคนิควิธีการที่หลากหลายทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน

ดังนั้นจึงสรุปความหมายของการบริหารการศึกษาได้ว่า หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจเป็นการดำเนินงานของครูใหญ่ร่วมกับครูน้อยในโรงเรียน อธิการบดีร่วมกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับอธิบดีกรมต่าง ๆ และครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และกลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่างร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น การที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น จะต้องมีการดำเนินการในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การวัดผล การจัดอาคารสถานที่และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคคลมาดำเนินการหรือมาทำการสอนในสถานศึกษา การปกครองนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัย และอื่น ๆ ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้ เรียกว่าภารกิจทางการบริหารการศึกษา หรือ งานบริหารการศึกษา

1.2 แนวคิดของการบริหารการศึกษา

ความแตกต่างของการบริหารศึกษากับการบริหารอื่น ๆ โดยวิเคราะห์จากทฤษฎี 4 Ps ดังนี้คือ (อ้างอิงใน หวน พิณรุพันธ์, ม.ป.ป. หน้า 4-5)

1. Purpose (ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์) การบริหารราชการแผ่นดินมีความมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข การบริหารธุรกิจมีความมุ่งหมายเพื่อต้องการกำไรเป็นตัวเงิน แต่การบริหารการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพไม่หวังผลกำไรเป็นตัวเงิน

2. People (บุคคล) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

2.1 ผู้ให้บริการ บุคคลที่เป็นผู้ให้บริการในการบริหารการศึกษา คือ ครู-อาจารย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน อธิการบดี ตลอดจนผู้บริหารการศึกษาต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นคนดีเป็นคนเก่ง และเป็นตัวอย่างแก่ผู้รับบริการหรือนักเรียน ซึ่งเป็นบุคคลที่แตกต่างไปจากผู้บริหารหรือบุคคลที่เป็นผู้ให้บริการในการบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารธุรกิจ

2.2 ผู้รับบริการ บุคคลที่เป็นผู้รับบริการในการบริหารการศึกษาส่วนมากเป็นผู้เยาว์หรือเด็กที่ต้องพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อไปแต่บุคคลที่เป็นผู้รับบริการในการบริหารราชการแผ่นดิน และการบริหารธุรกิจส่วนมากเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะหรือเป็นผู้ใหญ่แล้ว

3. Process (กรรมวิธีในการดำเนินงาน) การบริหารการศึกษามีกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน มีกรรมวิธีในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่หลากหลาย และแตกต่างกับกรรมวิธีของการบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารธุรกิจอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้การบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารธุรกิจจะนำกรรมวิธีทางการบริหารการศึกษาไปใช้ไม่ได้อีกด้วย

4. Product (ผลผลิต) ผลผลิตทางการบริหารการศึกษาคือ ได้คนที่มีคุณภาพซึ่งเป็นนามธรรมคือเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้วสำเร็จการศึกษาออกไปจะได้เด็กที่มีความรู้ มีความคิด มีความสามารถและเป็นคนดี ซึ่งจะมองเห็นได้ยากเพราะเป็นนามธรรมแต่ผลผลิตทางการบริหารราชการแผ่นดิน และการบริหารธุรกิจเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ง่าย เช่น มีถนนหนทาง มีคลองระบายน้ำ มีไฟฟ้า มีน้ำประปาใช้ มีผลผลิตทางการเกษตร มีผลกำไรเป็นตัวเงินหรือเมื่อนำผลไม้เข้าไปในโรงงานจะได้ผลผลิตที่ออกจากโรงงานเป็นผลไม้กระป๋อง เป็นต้น

1.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545

อาศัยอำนาจตามความแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้ปลัด ศธ. หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กพฐ.) พิจารณาดำเนินการ กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) หรือสถานศึกษาในอำนาจหน้าที่ของตน แล้วแต่กรณีในเรื่องดังต่อไปนี้

ด้านวิชาการ ได้แก่การพัฒนา หรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น การวางแผนงานด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนว การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นการส่งเสริมสนับสนุนงาน

วิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา และการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ด้านงบประมาณ ได้แก่ การจัดทำแผนงบประมาณและคำขอตั้งงบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัด ศธ. หรือเลขาธิการ กพฐ. แล้วแต่กรณี การจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงินตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) โดยตรง การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรร การขอโอน และการขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณ การรายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณ การตรวจสอบติดตาม และรายงานการใช้งบประมาณ การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้ผลผลิตจากงบประมาณ การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับกองทุนเพื่อการศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา การวางแผนพัสดุ การกำหนดรูปแบบรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์หรือสิ่งก่อสร้างที่ใช้เงินงบประมาณ เพื่อเสนอต่อปลัด ศธ. หรือเลขาธิการ กพฐ. แล้วแต่กรณี การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ การจัดหาพัสดุ การควบคุมดูแลบำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ การจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน การเบิกเงินจากคลัง การรับเงินการเก็บรักษาเงินและการจ่ายเงิน การนำเงินส่งคลัง การจัดทำบัญชีการเงิน การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงินและการจัดทำหรือจัดหาแบบพิมพ์บัญชีทะเบียนและรายงาน

ด้านการบริหารงานบุคคล ได้แก่ การวางแผนอัตรากำลัง การจัดสรรอัตรากำลัง ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน การลาทุกประเภท การประเมินผลการปฏิบัติงาน การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ การสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ การอุทธรณ์และการร้องทุกข์ การออกจากราชการ การจัดระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติ การจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ความเห็นเกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาการส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ การส่งเสริมวินัยคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การริเริ่มส่งเสริมการขอรับใบอนุญาตและการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

ด้านการบริหารทั่วไป ได้แก่ การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การวางแผนการบริหารงานการศึกษา งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การดำเนินงานธุรการ การดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน การเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานศึกษา การประสานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การทัศนศึกษา งานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น การรายงานผลการปฏิบัติงาน การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงานและการจัดกิจกรรมในการลงโทษนักเรียน

ข้อ 2 การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาตามข้อ 1 ให้คำนึงถึงหลักการ เช่น ความพร้อมและความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สพท. และสถานศึกษาที่จะสามารถรับผิดชอบดำเนินการตามขีดความสามารถได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความเป็นเอกภาพด้านมาตรฐานและนโยบายด้านการศึกษา ฯลฯ

ข้อ 3 การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาตามที่กำหนดในข้อ 1 เรื่องใดจะกำหนดให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สพท. หรือสถานศึกษาเป็นผู้รับมอบการกระจายอำนาจ ให้เป็นไปตามที่ปลัด ศธ. หรือเลขาธิการ กพฐ. แล้วแต่กรณีประกาศกำหนด

ข้อ 4 ให้สำนักงานปลัด ศธ. หรือ กพฐ. แล้วแต่กรณีมีหน้าที่สนับสนุน ส่งเสริม และกำกับดูแลการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

2. การบริหารงานวิชาการ

2.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาและเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ส่วนการบริหารงานด้านอื่น ๆ นั้นแม้จะมีความสำคัญเช่นเดียวกัน แต่ก็เป็นเพียงส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการบริหาร จะต้องสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

พิชัย เสี่ยมจิตต์ (2541, หน้า 2) ได้ให้ความหมายการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้ การบริหารวิชาการ หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ที่จะนำทรัพยากรในการบริหารมาประกอบการตามกระบวนการบริหารในการจัดกิจกรรมพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 84) ได้ให้ความหมายการบริหารงานวิชาการไว้ว่า หมายถึง การบริหาร การปรับปรุงพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนให้เกิดผลดี สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา

สุบิน จันทะนันท์ (2543, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการ ไว้ว่า หมายถึง การจัดประสบการณ์ทุกชนิดภายในโรงเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ให้นักเรียนมีความประพฤติดี มีลักษณะนิสัยที่ดีและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543, หน้า 2) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 5 – 6) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา หมายถึง การบริหารที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในภารกิจของสถานศึกษาซึ่งคุณภาพการศึกษาที่คาดหวัง คือ คุณสมบัติอันพึงประสงค์ที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ความคิด ทักษะ ความสามารถ สุขภาพกาย สุขภาพจิตและคุณลักษณะในด้านบุคลิกภาพ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม

รุจิร ภูสาระและคณะ (2545, หน้า 56) การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ได้

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2546, หน้า 9) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมในงานวิชาการซึ่งเป็นภารกิจหลักให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาและเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนหรือผู้รับบริการ

จากการให้ความหมายของนักวิชาการหลายท่านสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการการบริหารจัดการกิจกรรมทุกชนิดตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตร การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการบริหารสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียน

การสอนเพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลและมีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

2.2 ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ (2540, หน้า 25) ได้กล่าวถึงความสำคัญของงานวิชาการว่า งานวิชาการเป็นงานหลัก เป็นงานที่ใหญ่ที่สุดของระบบ เป็นงานที่เป็นหัวใจของสถานศึกษา และมีหลักสูตรซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของงานวิชาการ ที่จะตอบสนองและสนับสนุนงานวิชาการให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543, หน้า 1) ได้กล่าวถึงความสำคัญของงานวิชาการว่าการบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษาไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษา จะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษา เกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกระดับของสถานศึกษาซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะของงานนั้น

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 6) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่คาดหวัง ประกอบด้วยงานหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ งานเกี่ยวกับหลักสูตร หลักสูตรท้องถิ่น งานเกี่ยวกับการเรียนการสอน งานเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลการเรียนตามสภาพจริง ไม่เน้นการใช้ข้อสอบเพียงอย่างเดียว

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 33) กล่าวไว้ว่า งานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจให้การบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลประเมินผลรวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ จากความสำคัญของการบริหารงานวิชาการที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่าการบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารสถานศึกษามาตรฐานคุณภาพการศึกษาจะปรากฏเด่นชัดหากผู้บริหารสามารถบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจึงถือได้ว่าการบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในสถานศึกษา ผู้บริหารต้องใส่ใจและตระหนักในภารกิจ รู้จักปรับปรุงตนเอง รู้และเข้าใจงานวิชาการอย่างถ่องแท้ รวมทั้งพัฒนางานวิชาการให้ก้าวหน้า ทันทต่อการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ยังจะได้รับความไว้วางใจ การยอมรับนับถือจากชุมชน สังคม อันจะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจต่อความสำเร็จในที่สุด

2.3 หลักการการบริหารงานวิชาการ

หลักการบริหารงานวิชาการ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้หลักการที่สำคัญไว้หลาย ๆ หลักการ ดังนี้

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2537, หน้า 54-56) กล่าวถึงหลักการบริหารงานวิชาการไว้ 10 ประการดังนี้

1. การวางแผน ผู้บริหารต้องนำความรู้ที่ได้จากการศึกษานโยบายแผนพัฒนาศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรและเป้าหมายของโรงเรียนมาวางแผนจัดการเรียนการสอน
2. สายงานการบริหารงานวิชาการ มีผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวด คณะกรรมการบริหารงานวิชาการ วางโครงการดำเนินการด้านการจัดการเรียนการสอน
3. การจัดทำโครงการทางวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนร่วมกับผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการและหัวหน้าหมวดวิชา ร่วมกันจัดทำโครงการทางวิชาการและจัดทำงบประมาณเพื่อใช้งบประมาณในการจัดทำแผนปฏิบัติการ
4. การจัดบริการด้านสื่อการเรียน และอาคารสถานที่ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายและเร็ว
5. การจัดครูเข้าชั้นเรียน และสอนประจำวิชาตามหลักสูตร โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและความเหมาะสมที่จะทำการสอน
6. การจัดตารางสอน
7. การจัดสอนแทน
8. การวัดผลและประเมินผลการเรียน
9. การประเมินการสอนของครู
10. นวัตกรรมและเทคโนโลยีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2545, หน้า 9) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับหลักการบริหารงานวิชาการว่าการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการจำเป็นต้องมีหลักการที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. หลักการพัฒนาคุณภาพ (Quality Management) เป็นการบริหารงานเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ องค์ประกอบของคุณภาพที่เป็นตัวชี้วัดคือผลผลิต และกระบวนการ

เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรและผู้รับบริการได้รับความพึงพอใจ พัฒนาศักยภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคมในระดับสากลมากขึ้นโดยอาศัยกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพและการประเมินคุณภาพ

2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการบริหารได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตลอดเวลา โดยทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมเสนอแนะปรับปรุงและพัฒนาหลักการมีส่วนร่วมต้องการให้ทุกคนได้ร่วมกันทำงาน ซึ่งลักษณะของงานวิชาการต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย อาจดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการวิชาการซึ่งจะมีเป้าหมายการทำงานร่วมกันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพได้มากขึ้น การมีส่วนร่วมต้องเริ่มจากการร่วมคิดร่วมทำและร่วมประเมินผล

3. หลักการ 3 องค์ประกอบ (3-Es) ได้แก่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และประหยัด

3.1 หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึงการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้เป็นไปตามขั้นตอนและกระบวนการ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรในขณะดำเนินการก็สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ มีประสิทธิภาพเน้นไปที่กระบวนการ (Process) การใช้กลยุทธ์และเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์มากที่สุด

3.2 หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ได้ผลผลิต (Outputs) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ความสามารถ มีทักษะเพิ่มขึ้นรวมทั้งการคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับ อย่างไรก็ตามมักใช้คำสองคำนี้ควบคู่กัน คือมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.3 หลักประหยัด (Economy) หมายถึง การใช้เวลาน้อย การลงทุนน้อย การใช้กำลังหรือแรงงานน้อย โดยไม่ต้องเพิ่มทรัพยากรทางการบริหารแต่ได้ผลผลิตตามที่คาดหวัง ดังนั้นการลงทุนในทางวิชาการจึงต้องคำนึงถึงความประหยัดด้วยเช่นเดียวกันผู้บริหารจะใช้กลวิธีอย่างไรในการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพโดยอาศัยความประหยัดบุคลากร งบประมาณ วัสดุและเทคโนโลยี และใช้เวลาน้อยอีกด้วย

4. หลักความเป็นวิชาการ (Academic) หมายถึง ลักษณะที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระของวิชาการ ได้แก่หลักการพัฒนาหลักสูตร หลักการเรียนรู้ หลักการสอน หลักการวัดผลประเมินผล หลักการนิเทศการศึกษาและหลักการวิจัย เป็นต้น หลักการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญก่อให้เกิดลักษณะความเป็นวิชาการที่ต้องอาศัยองค์ความรู้ เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์

ฉันทนา จันทรบรรจง (2550, หน้า 1-10) ได้นำเสนอตามทีสำนักงานปฏิบัติการศึกษากล่าวไว้เกี่ยวกับหลักการบริหารงานวิชาการในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริงโดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
2. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด
3. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้
4. มุ่งจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและมาตรฐานโดยจัดให้มีดัชนีตัวชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นถึงระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

จากแนวคิดของนักการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า หลักการบริหารงานวิชาการต้องคำนึงถึงการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ทำให้ดีที่สุดนำไปสู่คุณภาพที่คาดหวัง คำนึงถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาโดยให้บุคลากรทุกฝ่ายได้รับผิดชอบร่วมกันทำให้ผลผลิตมีคุณภาพ คำนึงถึงประสิทธิภาพประสิทธิผลและความประหยัด การดำเนินงานทางวิชาการโดยอาศัยหลักการดังกล่าวย่อมนจะสามารถบรรลุความสำเร็จคือความเป็นเลิศทางวิชาการ

2.4 ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ

เพื่อให้การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายตามหลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีความรู้ความเข้าใจในขอบข่ายของงานบริหารวิชาการอย่างลึกซึ้ง ซึ่งได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาได้เสนอแนะ ไว้ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ (2540, หน้า 36) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้ดังนี้

1. หลักสูตรและการนำหลักสูตร
2. การสอนและการพัฒนาคุณภาพการสอน
3. กิจกรรมนักเรียน (กิจกรรมทางวิชาการ)
4. สื่อการเรียนการสอนและกิจกรรมห้องสมุด
5. การวัดและประเมินผล และมาตรฐานคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียน
6. การนิเทศการศึกษา และการพัฒนาวิชาชีพครู

วิจิต บุญเลิศ (2543, หน้า 22) ได้แบ่งขอบข่ายงานวิชาการไว้ 7 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริหารหลักสูตร
2. ด้านการเรียนการสอน
3. ด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน
4. ด้านการวัดผลและประเมินผล
5. ด้านห้องสมุด
6. ด้านการนิเทศภายในงานวิชาการ
7. ด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 9) ได้กล่าวถึงขอบข่ายการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้คือ

1. การบริหารหลักสูตร ได้แก่ การจัดทำให้มีการดำเนินงานดังต่อไปนี้
 - 1.1 การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางระดับประเทศ
 - 1.2 การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้
 - 1.3 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
 - 1.4 การจัดทำหน่วยการเรียนรู้
2. การบริหารการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดทำให้มีการดำเนินงานดังต่อไปนี้
 - 2.1 การรวบรวม วิเคราะห์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนด
 - 2.2 การกำหนด การเตรียมการ และการจัดหาสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ เครื่องใช้ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 2.3 การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชา
 - 2.4 การจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนแต่ละคน

การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอน

จันทราณี สงวนนาม (2551, หน้า 150) กล่าวว่าสำนักพัฒนาระบบบริหารสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ได้ปรับเปลี่ยนรวบรวมในส่วนที่เห็นว่าเป็นเรื่องเดียวกันและเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยกำหนดขอบข่ายไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
2. การจัดการเรียนการสอน
3. การนิเทศภายใน

4. การวัดและประเมินผลการศึกษา

5. การประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545) ได้กำหนดขอบข่ายภารกิจของการบริหารและการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา โดยเฉพาะในด้านการบริหารวิชาการไว้

8 ภารกิจ คือ (อ้างอิงใน จันทราณี สงวนนาม, 2551, หน้า 150)

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน
4. การประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
5. การพัฒนาและใช้สื่อ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
7. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
8. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

จากขอบข่ายภารกิจของงานบริหารวิชาการทั้ง 8 ภารกิจข้างต้นนี้เกิดจากหลักการและแนวคิดตามรายละเอียด ดังนี้

1. ให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริงโดยมีผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

2. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด

3. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้

4. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

นอกจากนี้การบริหารงานวิชาการ ได้รวมถึงเรื่องของสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะในปัจจุบันมักจะใช้วิธีการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาของผู้เรียนแทนการซ่อมเสริม เพราะเป็นการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning = PBL) ดังนั้นจึงกำหนดภาระงานในการบริหารงานตามภาระงานวิชาการซึ่งประกอบด้วย

(พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 อ้างอิงใน จันทราณี สงวนนาม, 2551, หน้า 152)

1. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
 - 1.1 การศึกษาสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและการจัดระบบ
 - 1.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - 1.3 สื่อการเรียนรู้
 - 1.4 การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้
2. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
3. การแนะแนว
4. การสอนซ่อมเสริม
5. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
6. การนิเทศการศึกษา
7. การประกันคุณภาพการศึกษา
8. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ฉันทนา จันทรบรรจง (2550, หน้า1-2) กล่าวว่า กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการการศึกษา พ.ศ. 2550 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 ข้อ 1 กำหนดให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระจายอำนาจด้านวิชาการตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือมติคณะรัฐมนตรี ในเรื่องที่จะถือว่าเป็นขอบข่ายการบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานรวม 17 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น
2. การวางแผนงานด้านวิชาการ
3. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา
4. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
5. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
6. การวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน
7. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
8. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
9. การนิเทศการศึกษา

10. การแนะแนว
11. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
12. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
13. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
14. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา
15. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา
16. การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา
17. การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

จากการหลักการการบริหารงานวิชาการที่นักการศึกษาหลายท่านได้กำหนดภารกิจงานการบริหารงานด้านวิชาการในสถานศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญที่บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาในสถานศึกษา ต้องร่วมมือกันดำเนินการการบริหารงานวิชาการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดจนให้เกิดกับผู้เรียนให้มากที่สุด อย่างไรก็ตามในการบริหารงานด้านวิชาการในสถานศึกษามีความแตกต่างกันมาก ดังนั้นการดำเนินงานอาจไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าเทียมกัน ด้วยสาเหตุหลายประการทั้งภาระงานที่รับผิดชอบ จำนวนบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ความพร้อมในด้านการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ความแตกต่างของขนาดสถานศึกษา

ดังนั้นขอข่ายการบริหารงานวิชาการที่นักการศึกษาได้กำหนดข้างต้นนั้น ผู้ศึกษาค้นคว้าจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานวิชาการตามขอยข่ายภาระงานที่สำนักงานปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2545 กำหนดไว้ 8 ประการคือ (อ้างอิงใน จันทรานี สงวนนาม, 2551, หน้า 150)

1. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
2. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
3. การแนะแนว
4. การสอนซ่อมเสริม
5. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
6. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
7. การนิเทศการศึกษา
8. การประกันคุณภาพการศึกษา

1). หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร

คำว่า หลักสูตร ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ชมพັນธุ์ กุญชร ณ อยุธยา (2540, หน้า 3-5) ได้อธิบายความหมายของหลักสูตรว่ามีความแตกต่างกันไปตั้งแต่ความหมายที่แคบสุดจนถึงกว้างสุดซึ่งสามารถจำแนกความคิดเห็นของนักการศึกษาที่ได้ให้นิยามความหมายของหลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. หลักสูตร หมายถึง แผนประสบการณ์การเรียนรู้ นักการศึกษาที่มีความคิดเห็นว่าการศึกษามีหลักสูตร หมายถึง แผนประสบการณ์เรียนนั้น มองหลักสูตรที่เป็นเอกสารหรือโครงการของการศึกษาที่สถาบันการศึกษาไว้วางแผนไว้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามแผนหรือโครงการที่กำหนดไว้ หลักสูตรตามความหมายนี้ หมายรวมถึงแผนการเรียนหรือรายวิชาต่าง ๆ ที่กำหนดให้เรียนรวมทั้งเนื้อหาวิชาของรายวิชาต่างๆ กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล ซึ่งได้กำหนดไว้ในแผนความคิดเห็นของนักศึกษากลุ่มนี้ ไม่รวมถึงการนำหลักสูตรไปใช้หรือการเรียนการสอนที่ปฏิบัติจริง

2. หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ที่สถาบันการศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผล

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543, หน้า 25) ได้กล่าวว่าหลักสูตรมีความหมาย 3 ประการคือ

1. หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี หลักการและการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามจุดมุ่งหมายไว้

2. หลักสูตรเป็นระบบในการจัดการศึกษา โดยมีปัจจัยนำเข้า (Input) เช่น ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ (Process) ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลผลิต (Output) ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำเร็จทางการศึกษา เป็นต้น

3. หลักสูตรเป็นแผนการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้ เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

รุจิร ภูสาระ (2545, หน้า 1) ได้อธิบายความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึงแผนการเรียน ประกอบ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เฉพาะที่จะนำเสนอและจัดการเนื้อหา รวมถึงแบบของการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ และทำที่สุดจะต้องมีการประเมินผลของการเรียน

วัฒนาพร ระจับทุกข์ (2545, หน้า 64) กล่าวว่าหลักสูตร คือมวลงประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สุงีเย่ ฎุพันธ์ (2546, หน้า 9-14) ได้สรุปความคิดเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรในฐานะที่เป็นวิชาและเนื้อหาสาระที่จัดให้แก่ผู้เรียน หมายถึงวิชาและเนื้อหาสาระที่จัดให้แก่ผู้เรียนในชั้นและระดับต่าง ๆ หรือกลุ่มวิชาที่จัดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง

2. หลักสูตรในฐานะที่เป็นเอกสารหลักสูตร หมายถึง การที่คนกลุ่มหนึ่งจัดเอกสารให้คนอื่นอีกกลุ่มหนึ่ง ประกอบด้วย หลักการ โครงสร้าง เนื้อหาสาระ อัตราเวลาเรียน กิจกรรม ประสบการณ์ และประเมินผลการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ

3. หลักสูตรในฐานะที่เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะให้แก่ผู้เรียนหมายถึงการมองหลักสูตรในลักษณะกิจกรรมที่ครูและนักเรียนจัดขึ้น หรือกิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ ที่เตรียมไว้และจัดให้แก่ผู้เรียน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ประสบการณ์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนด

4. หลักสูตรในฐานะแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่นักเรียน หมายถึง แผนในการจัดการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและพฤติกรรมตามที่กำหนด

5. หลักสูตรในฐานะที่เป็นมวลประสบการณ์ หมายถึงประสบการณ์ทุกอย่างของนักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียน รวมถึงเนื้อหาวิชาที่ทางโรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน

6. หลักสูตรในฐานะที่เป็นจุดหมายปลายทาง หมายถึง สิ่งที่ตั้งคมมุ่งหวังหรือคาดหวังให้เด็กได้รับ กล่าวคือ ผู้ที่ศึกษาจนจบหลักสูตรไปแล้วจะมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง จะเกิดผลอย่างไรบ้าง

7. หลักสูตรในฐานะที่เป็นระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การมองหลักสูตรในฐานะที่เป็นแผนการเตรียมโอกาสของการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่จัดขึ้นโดยโรงเรียนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าโดยรวมเอาแผนย่อย ๆ ที่เป็นโอกาสของการเรียนรู้ที่คาดหวังเข้าไว้ด้วย

น้ำทิพย์ งามสุทธา (2547, หน้า 22) ได้กล่าวว่าหลักสูตร หมายถึง เนื้อหาที่เป็นรายวิชาที่จัดหรือกำหนดขึ้นให้ผู้รับการศึกษาได้เรียนจนสำเร็จการศึกษา และยังหมายถึงมวลประสบการณ์ที่ทางโรงเรียนจัดและกำหนดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมาย แนวทางวิธีการและเนื้อหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นโครงการเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและสอดคล้องกับความต้องการของการศึกษาหรือแผนการศึกษาแห่งชาติอีกด้วย

จากความหมายข้างต้นอาจสรุปได้ว่าหลักสูตรหมายถึง แผนซึ่งแสดงแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีทักษะ มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม ตามจุดหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ มีการจัดทำเป็นแผนการจัดสภาพการเรียนรู้หรือโครงการจัดการศึกษา โดยมีการกำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

กิจกรรมที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ได้แก่

1.1) การศึกษาสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและการจัดระบบ

ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องศึกษาสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งเป็นองค์ความรู้เดิมที่จะต้องนำมาจัดให้เป็นระบบและมีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นรายวิชาและช่วงชั้น โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27 ซึ่งสถานศึกษาจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนและสังคม ตลอดจนคำนึงถึงความพร้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดทำคำอธิบายรายวิชาตามหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตจริงในชุมชนแทนการเรียนรู้จากสิ่งที่ไกลตัวสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานการคิดการเรียนรู้และการแก้ปัญหา ตลอดจนการเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ศักยภาพพื้นฐานในการคิด การทำงานและการพัฒนาตนเอง

1.2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเป็นผลจากการฝึกและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

อุทุมพร จามรมาน (2540, หน้า 24-25) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ดำเนินการอย่างมีขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การรับรู้ การคิด การประเมินการเรียนรู้ และมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การสังเกต การสงสัย การอยากรู้คำตอบ การแสวงหา การคาดคะเน การหาข้อมูลและการตรวจสอบคำถาม

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544, หน้า 97-99) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นการนำปัญหาที่ได้จากการศึกษามาพัฒนาปรับปรุงใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

เกษม วัฒนชัย (2545, หน้า 12-15) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การรับทราบถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ความศรัทธา เจตคติ ค่านิยม ทักษะการทำงาน ทักษะชีวิต และการครองตน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้สึกรู้จัก คิดและพฤติกรรมของผู้เรียน ตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดกับผู้เรียนและโดยผู้เรียนเท่านั้น

จากที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการเรียนของผู้เรียนและวิธีการสอน ของครู ซึ่งครูจะต้องสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ควบคุมดูแล เป็นการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักวิธีคิด วิธีการดำเนินชีวิต และมีทักษะในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้

1.3) สื่อการเรียนรู้

ผู้บริหารจะต้องจัดให้สถานศึกษามีสื่อการเรียนการสอนเพราะสื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูและผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนได้สะดวกยิ่งขึ้น สื่อที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูผู้สอน เช่น เอกสารหลักสูตร คู่มือครู บันทึกการสอน นอกจากนี้แหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองก็ถือว่าเป็นสื่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น สื่อการเรียนรู้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนของครูดำเนินไปด้วยดี ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีตามกระบวนการต่าง ๆ ที่หลักสูตรต้องการ ในปัจจุบันต้องยอมรับว่าผู้เรียนทุกคนต่างก็มีประสบการณ์เดิมอยู่แล้ว ความรู้ใหม่ ๆ ที่ผู้เรียนจะได้รับอาจมีได้หลายทางนอกจากครูและสื่อต่าง ๆ ดังกล่าว เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ คอมพิวเตอร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของครูที่จะจัดหามาใช้ และศักยภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งหลักสูตรใหม่มีได้ละทิ้งแบบเรียนเก่า ๆ โดยสิ้นเชิง องค์ความรู้ใหม่ก็ยังคงต้องอาศัยหนังสือเก่ารวมอยู่ด้วยตามความจำเป็นและความเหมาะสม

1.4) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

นักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 257) ได้ให้ความหมายของการวัดผลประเมินผลว่าเป็นการวัดคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจเป็นการวัดในด้านปริมาณหรือคุณภาพได้ส่วนการประเมินผลเป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอน

วาสนา เพิ่มพูน (2542, หน้า 293) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่

สำคัญประการหนึ่งของการศึกษา เป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ติดตามผลการดำเนินการสอนของครูว่าได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพียงใด หากมีข้อบกพร่องหรือปัญหาใด ๆ ในการเรียนการสอนก็จะได้นำมาปรับปรุงแก้ไขการสอนให้ดีขึ้น การประเมินผลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะเป็นสิ่งสะท้อนถึงความก้าวหน้าวิชาการนั้น ๆ ซึ่งรวมทุกด้าน เช่น ด้านตัวครูผู้สอน ผู้เรียน ด้านหลักสูตรและกิจกรรมผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 24-26) ได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลการเรียนไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนได้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียนรวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 185) กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการที่จะทราบว่าผลการเรียนการสอนนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ควรมีการปรับปรุงเมื่อใดการวัดแตกต่างจากการประเมินในแง่ที่ว่า การวัดเป็นกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขที่ได้จากการวัดนั้นส่วนการประเมินเป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพคุณค่าในสิ่งที่วัดได้รวมทั้งข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ การตรวจผลงานและการทดสอบ

จากการที่นักการศึกษา ได้ให้ความหมายของการวัดผลประเมินผลการศึกษา สรุปได้ว่า เป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ติดตามผลการดำเนินการจัดการเรียนการสอน โดยมีเกณฑ์การวัดที่แน่นอนโดยใช้วิธีการสังเกต การทดสอบ การสัมภาษณ์รวมทั้งเป็นการพิจารณาคุณภาพของผู้เรียน โดยได้ผลตัดสินออกมาเป็นระดับคุณภาพ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใดผลการประเมินจะช่วยให้ครูผู้สอนรู้ข้อบกพร่องหรือความก้าวหน้าของผู้เรียน ทำให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีการแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้เหมาะสมได้

กิจกรรมประเมินผลการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้เป็น 3 ระดับ คือ

1) การประเมินผลระดับชั้นเรียน เป็นหน้าที่สำคัญที่ครูผู้สอนจะต้องประเมินผู้เรียนในแต่ละรายวิชาเพื่อรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลโดยใช้วิธีการที่หลากหลายและควรทำอย่างต่อเนื่องควบคู่กันไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

2) การประเมินผลระดับสถานศึกษาเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปี และช่วงชั้นของสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อนำผลการประเมินไปพิจารณา

ตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีการสอนซ่อมเสริมและจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

3) การประเมินผลระดับชาติ สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาต่างประเทศ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวง ฯ กำหนด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

กิจกรรมการวัดและการประเมินผล อาจทำได้ด้วยวิธีต่อไปนี้

3.1). การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินผลจากงานหรือผลงานที่เป็นจริงมากกว่าการประเมินด้วยข้อสอบแบบเลือกตอบและเป็นการประเมินผลตามเกณฑ์เกณฑ์ซึ่งมีความสำคัญต่อการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

วิกกินซ์ (Wiggins, 1989 อ้างใน สมศักดิ์ ภูมิภาคาวรรค์, 2544) กล่าวว่าไว้ว่าการประเมินตามสภาพจริงจะครอบคลุมถึงวิธีการดังต่อไปนี้

3.1.1 การนำเสนอด้วยปากเปล่า (Oral Presentation)

3.1.2 การโต้วาที (Debates)

3.1.3 การแสดงนิทรรศการ (Exhibitions)

3.1.4 การรวบรวมผลงานเขียนของนักเรียน (Collection of Students

Written Products)

3.1.5 แถบบันทึกภาพผลการปฏิบัติงาน (Videotapes of Performances)

3.1.6 การสร้างและงานประดิษฐ์โครงหุ่น (Construction and Models)

3.1.7 การแก้ปัญหา (Solutions of Problems)

3.1.8 พฤติกรรมของผู้เรียน (Students Behavior)

3.1.9 การปฏิบัติงานกลุ่ม (Co-Operative Group Work)

การประเมินตามสภาพจริงเป็นวิธีการประเมินที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมและทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนในสถานการณ์จริง เป็นวิธีการที่เน้นงานภาคปฏิบัติที่นักเรียนแสดงออก (Performances) เน้นกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ผลผลิต (Products) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การประเมินตามสภาพจริงช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่าง

ต่อเนื่อง ครูต้องคำนึงเสมอว่า หลักสูตร (Curriculum) การเรียนการสอน (Instruction) และการประเมิน (Assessment) จะต้องไปด้วยกันโดยไม่แยกการประเมินออกไปต่างหากเหมือนอย่างที่ครูเคยปฏิบัติมาแต่เดิม

3.2) การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินอย่างเต็มที่ 2 ขั้นตอน คือ ผู้เรียนแต่ละคนรวบรวมผลงานและบันทึกผลการประเมินไว้ในแฟ้มรวบรวมผลงาน (Working Folder) และนักเรียนแต่ละคนจะจัดและคัดเลือกผลงานจากแฟ้มรวบรวมผลงาน เพื่อจัดทำแฟ้มสะสมผลงานต่อไป แฟ้มสะสมผลงานจะเป็นเอกสารที่ระบุว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรในชั้นเรียนและในชีวิตประจำวัน และนักเรียนได้ทำอะไรไปแล้วบ้างระหว่างการเรียนการสอนในวิชานั้น ๆ

ในปัจจุบันครูส่วนใหญ่ได้นำวิธีการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานไปใช้กันอย่างแพร่หลายเพราะเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะเป็นผู้ประเมินตนเองพร้อมกับครูด้วย ผู้เรียนจึงสามารถประเมินตนเองได้ว่าตนเองทำได้ดีเพียงใดและอะไรบ้างที่ควรปรับปรุงเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนอยู่ในโลกของความเป็นจริง และช่วยลดการแข่งขันกับเพื่อน ครูจะเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนจากการเน้นเฉพาะเนื้อหาความรู้ไปเป็นเน้นทักษะปฏิบัติและเจตคติควบคู่กันไปโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.3) การประเมินโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardize Test) แบบทดสอบต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนโดยทั่วไปใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนและเป็นวิธีการที่ใช้มาแต่เดิมซึ่งปัจจุบันก็ยังมีการใช้กันอยู่ทั้งในรูปแบบของข้อทดสอบแบบปรนัยและอัตนัยตามความเหมาะสมโดยขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูและจุดมุ่งหมายของการประเมินเป็นสำคัญ สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลักและคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือหรือแบบทดสอบที่ได้มาตรฐาน

2) การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษา ฯ ระยะที่ 9 กระบวนการวิจัยเกี่ยวข้องทั้งนักเรียน ครู และผู้จัดการศึกษาทุกระดับ จึงจะทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริง โดยมีเป้าหมายมุ่งไปสู่การปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นสำคัญ โดยให้นักเรียนเกิดทักษะกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบและยั่งยืน นำเอากระบวนการวิจัยไปพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง เช่น มี

ความคิดใหม่ ๆ จัดทำโครงการ สร้างสื่ออุปกรณ์ สิ่งประดิษฐ์ ผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้หรือ สร้างสรรค์ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน แก้ปัญหา ตรวจสอบความรู้ของตนเอง แสวงหาความรู้ใหม่ต่าง ๆ เกิดการบริโภคนิยมเชิงสร้างสรรค์ ครูผู้สอนในฐานะนักการสอน นักพัฒนาหลักสูตร นักวิจัย ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน เพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาผู้เรียนให้เกิด การเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ โดยใช้กระบวนการวิจัยในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยใช้ กระบวนการวิจัยและพัฒนาตนเอง โดยทำการวิจัยควบคู่กับการพัฒนาการเรียนการสอน โดยทำ การบูรณาการการจัดการเรียนการสอนใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ซึ่งเป็นการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแผนการเรียน การหาความรู้หรือวิธีการใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับ สถานการณ์ของการเรียนการสอนในชั้นเรียน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนและ บุคลิกภาพของผู้เรียนให้เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นการศึกษารายกรณี (Case study) ผู้บริหารสถานศึกษา พัฒนาสถานศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อนำไปสู่คุณภาพการศึกษาที่ แท้จริงและยั่งยืน

การวิจัยหมายถึง การค้นคว้าหาความจริง (Reliable knowledge) หรือข้อเท็จจริงเพื่อให้ ได้มาซึ่งคำตอบที่ถูกต้องหรือความรู้ใหม่เกิดขึ้น ดังนั้นการวิจัยจึงเป็นกระบวนการ (Process) เทคนิควิธี (Techniques) ในการแสวงหาความรู้ (Knowledge) ความจริง (Fact) ที่น่าเชื่อถือได้ (Reliable) โดยมีจุดมุ่งหมาย (Objective) ที่แน่นอน

การเรียนรู้คือ การพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้และนำความรู้ไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ทิตินา แซมมณี (2540) กล่าวไว้ว่า การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เป็นกระบวนการวิจัยที่ มุ่งพัฒนาหรือแก้ปัญหการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดใน ชั้นเรียนและขณะที่สอน นำผลที่ค้นพบมาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และพัฒนาสถานศึกษาไปสู่ คุณภาพการศึกษาที่แท้จริงและยั่งยืน ดังนั้นการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ในส่วนของครูผู้สอน ส่วนมากจะใช้คำว่า การวิจัยในชั้นเรียน (Classroom Action Research) เพราะเป็นการวิจัยที่ทำ ในบริบทของชั้นเรียนและมุ่งนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนของตนเป็นการนำ กระบวนการวิจัย ไปใช้ในการพัฒนาครูให้ไปสู่ความเป็นเลิศและมีความอิสระทางวิชาการ การวิจัย ในชั้นเรียนจึงเป็นการวิจัยลักษณะเชิงปฏิบัติ (Action Research) และควรใช้รูปแบบการวิจัยและ พัฒนา (Research and Development : R&D) ซึ่งเป็นการวิจัยที่มุ่งนำความรู้ทางวิชาการหรือจาก การสร้างทฤษฎีหรือแนวคิดใหม่ ๆ ไปพัฒนาเป็นเทคนิคหรือวิธีการที่สามารถนำไปแก้ปัญหาและ

ทดลองใช้จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ แล้วจึงนำไปเผยแพร่ใช้ในวงกว้างเพื่อการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นโดยมีขั้นตอนการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมายการพัฒนา สามารถนำมาใช้กับการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ต้องการ และเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ. ศ. 2542 เกี่ยวกับหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา ในกรณีข้อมูลไม่เพียงพอต้องมีวิจัยเอกสารและวิจัยสำรวจเพิ่มเติม

ขั้นที่ 2 ประเมินสถานะเริ่มต้น ควรพิจารณาว่า ปัจจุบันผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นอย่างไร แต่ละคุณลักษณะและภาพรวมของนักเรียนอยู่ในระดับใด ตำแหน่งใดของเส้นพัฒนาคุณลักษณะใดที่จะต้องพัฒนา อีกเท่าใดจะถึงจุดหมาย อย่างไร ต้องอาศัยการวิเคราะห์ปัญหาซึ่งปัญหานั้นมี 3 ประเภท คือ

1) ปัญหาเชิงแก้ไขปรับปรุง หมายความว่า ปัญหาเกิดขึ้นแล้ว ณ จุดใดจุดหนึ่งในอดีต และปัจจุบันยังเป็นปัญหาอยู่ ถ้าไม่แก้ไขจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ซึ่งปัญหาเหล่านี้ต้องรีบแก้ไขทันที เช่น ด้านการเรียนการสอน ได้แก่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน

2) ปัญหาเชิงป้องกัน เป็นปัญหาที่เป็นจริงและเกิดขึ้นจริง จะต่ำกว่าสิ่งที่คาดหวังและคาดว่าจะเกิดปัญหาในอนาคตได้ถ้าไม่ป้องกันไว้ก่อน

3) ปัญหาเชิงพัฒนา เป็นสภาพที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันจึงไม่เป็นปัญหาแต่อาจเป็นปัญหาในระยะต่อไปถ้ายังปฏิบัติงานเช่นเดิม สิ่งที่เป็นจริงจะต่ำกว่าสิ่งที่คาดหวัง คือปัจจุบันไม่มีปัญหาแต่จำเป็นต้องพัฒนาไม่เช่นนั้นจะไม่เกิดการสร้างสรรค์หรือทันเหตุการณ์กับสิ่งที่เกิดในอนาคต

ขั้นที่ 3 การวางกระบวนการดำเนินการและปรับปรุงพัฒนาไปเรื่อย ๆ เช่น สำรวจและประเมินทางเลือกต่าง ๆ ในการพัฒนาผู้เรียนเลือกทางเลือกที่ดีและเหมาะสมทดลองพัฒนาโดยทางเลือกนั้น ๆ ประเมินติดตามผลการพัฒนา ปรับปรุงและพัฒนาวิธีการพัฒนาผู้เรียน

ขั้นที่ 4 บรรลุเป้าหมาย ให้ประเมินสถานะสิ้นสุดเมื่อบรรลุเป้าหมายในเรื่องนี้แล้วเริ่มการพัฒนาในเรื่องใหม่อย่างไร

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า R & D (Research and Development) มีลำดับขั้นตอนการพัฒนา การทำวิจัยในชั้นเรียนจึงต้องอาศัย R & D ซึ่งขั้นตอนการทำวิจัยในชั้นเรียนที่ครูต้องดำเนินการเพื่อนำไปใช้ในรูปแบบ R & D คือ

1) ตรวจสอบและวิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอน หาสาเหตุของปัญหาและกำหนดเป้าหมายการพัฒนา

2) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 3) พัฒนานวัตกรรม
- 4) ออกแบบการทดลอง
- 5) สร้างและพัฒนาเครื่องมือวัด
- 6) ทดลอง รวบรวม วิเคราะห์และสรุป
- 7) เขียนรายงานการวิจัย

สำหรับครูผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยครูผู้สอนเองต้องรู้กระบวนการวิจัยและทำวิจัยเป็นก่อน และในกระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องเน้นกระบวนการวิจัย เช่น การสอนแบบสัมมนา การสอนแบบสืบสวน การสอนแบบกรณีศึกษา การทำโครงการ การสอนเน้นการวิจัยเป็นฐาน (Research – Based Learning : RBL) เป็นต้น และต้องให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน เช่น ในการจัดการสอนแบบ RBL นั้นมีสเกลบทบาทของผู้สอนตั้งแต่สเกลของผู้ปฏิบัติและค่อย ๆ เปลี่ยนสเกลเรื่อย ๆ จนเป็นผู้จัดการ (Manager) โดยใช้วิธีสอนให้คำปรึกษาเป็นขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนเกิดผลงานอย่างสร้างสรรค์ผลผลิตที่เกิดจากการเรียนรู้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและสังคมได้อย่างเป็นสุขสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นครูที่จัดการเรียนการสอนและมอบหมายเรื่องให้ผู้เรียนสอนกันเองทั้งที่ผู้เรียนไม่มีความรู้เรื่องนั้นมาก่อนเป็นการสอนที่ไม่ถูกต้องตามขั้นตอนของการสอนแบบ RBL ถ้าเป็นเรื่องทั่วไปที่ค้นคว้าเพิ่มเติมก็ไม่มีปัญหาแต่ถ้าเป็นเรื่อง หลักการ ทฤษฎี สารสำคัญ ครูต้องเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมไม่ใช่ให้นักเรียนไปค้นคว้าเองหมดทุกเรื่องและนำมาสอนกันเอง เพราะที่สำคัญนักเรียนจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ นำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ เกิดผลงานได้ นักเรียนต้องมีองค์ความรู้ที่เพียงพอ

แนวทางการสร้างและใช้เครื่องมือวัดเพื่อการวิจัยในชั้นเรียน ดังนี้

- 1) ชนิดของเครื่องมือ ต้องวางแผนว่าจะใช้เครื่องมือชนิดใด เช่น แบบทดสอบชนิดใด แบบประเมินการปฏิบัติ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต ฯลฯ ทั้งนี้ต้องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์หรือเนื้อหาที่ต้องการวัดและประเมินผล
- 2) ช่วงเวลาเก็บข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญเพราะถ้าต้องการได้ข้อมูลที่แท้จริงของผู้เรียนต้องมีการวางแผนเรื่องเวลาที่จะเก็บข้อมูลให้ดี
- 3) ผู้เก็บข้อมูลหรือผู้ประเมินในหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้ที่ช่วยประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องมีหลากหลายบุคคล จะทำให้ได้ข้อมูลที่ดียิ่งขึ้นและให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการประเมินเครื่องมือประเมินที่ดีนั้นจะเป็นตัวที่ช่วยในการพัฒนาการ

เรียนรู้ให้ผู้เรียนด้วย เช่น การประเมินตนเองจะทำให้ผู้เรียนได้รู้ความสามารถของตนเองแล้ว สามารถพัฒนาปรับปรุงตนเองให้พัฒนา ตลอดจนมีความคิดริเริ่มในการวัดการพัฒนาตนเองในรูปแบบต่าง ๆ หรือเตรียมพร้อมรับการประเมิน

4) หัวข้อที่ประเมิน ประเด็น เกณฑ์ ขั้นตอนนี้ที่ผู้ประเมินส่วนใหญ่นี้ไม่ออกหรือสร้าง หัวข้อไม่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการประเมิน หลักสำคัญต้องสร้างกรอบเนื้อหา หรือจุดประสงค์ว่า มีอะไรบ้างที่ต้องการประเมินโดยเฉพาะในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่ใช้ผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) อาจจะใช้เทคนิคผังความสัมพันธ์ช่วยวิเคราะห์ก็ได้ในการจัดทำวิจัย ในชั้นเรียนควรใช้การประเมินตามสภาพจริงให้มากที่สุดเพราะเป็นการประเมินผู้เรียนอย่างแท้จริง นิยมใช้รูบรีคส์เพื่ออธิบายสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน รูบรีคส์ คือ เครื่องมือในการให้คะแนน (Scoring Tool) ที่มีการระบุเกณฑ์ (Criteria) ประเมินชิ้นงานและคุณภาพ (Quality) ของชิ้นงานในแต่ละเกณฑ์

3) การแนะแนว

การแนะแนว หมายถึง กระบวนการที่มุ่งสร้างเสริมผู้เรียนให้มีคุณภาพเหมาะสมตาม ความแตกต่างระหว่างบุคคล ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน มีทักษะการดำเนินชีวิต มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรมจริยธรรม รู้จักการเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา รู้จักคิดตัดสินใจ แก้ปัญหา ในช่วงวิกฤต วางแผนการศึกษาต่อ การพัฒนาตนสู่โลกอาชีพและการมีส่วนร่วมทั้งดำเนินชีวิต อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การแนะแนวจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคนโดยองค์รวมทั้ง ด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ ให้เป็นบุคคลที่สามารถบูรณาการความคิด ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม และเทคโนโลยีเข้าสู่วิถีชีวิตไทยได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาผู้เรียนให้เป็น คนดี มีปัญญา และมีความสุขท่ามกลางสภาพสังคมปัจจุบัน นับเป็นสิ่งยากยิ่ง โดยเฉพาะในยุค ที่สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบโดยตรงและ โดยทางอ้อมต่อการดำเนินชีวิตของคน ทุกเพศ ทุกช่วงวัยของชีวิต ปัญหาสังคมซึ่งมีความรุนแรง ขึ้นทุกขณะไม่ว่าจะเป็นปัญหาการมีค่านิยมฟุ้งเฟ้อ การเลียนแบบ การแพร่ระบาดของสารเสพติด การก่ออาชญากรรม การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย ความอ่อนไหวทางจิตใจ ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้มี สาเหตุสำคัญ คือ บุคคลไม่รู้จักตนเองและสภาพแวดล้อมที่ดีพอ ขาดทักษะการคิดตัดสินใจ แก้ปัญหา และไม่สามารถปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ จำเป็นที่โรงเรียนต้องใช้กระบวนการแนะแนวเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันช่วยเหลือส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่เยาว์วัย

การแนะแนวมีขอบข่ายสาระสำคัญ ดังนี้

1. การแนะแนวการศึกษามุ่งหวังให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนได้เต็มศักยภาพ รู้จักแสวงหาความรู้และวางแผนการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวด้านการเรียน และมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน

2. การแนะแนวอาชีพ มุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองและโลกของงานอย่างหลากหลาย มีเจตคติและนิสัยที่ดีในการทำงาน มีโอกาสได้รับประสบการณ์ และฝึกงานตามความถนัด ความสนใจการแนะแนวเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ มุ่งหวังให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองรักและเห็นคุณค่าในตนเอง และผู้อื่น มีอารมณ์มั่นคง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เข้าใจสิ่งแวดล้อม และสามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ลักษณะงานแนะแนว โรงเรียนดำเนินการจัดงานแนะแนวเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. การจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการทางจิตวิทยาให้แก่ผู้เรียนทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เพื่อให้ครูได้รู้จักผู้เรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมและป้องกันปัญหาของผู้เรียนทุกคนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มปกติหรือกลุ่มพิเศษให้ได้รับการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักรักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีทักษะการคิดตัดสินใจ ทักษะการปรับตัว การวางแผนชีวิต รวมทั้งการสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญ การจัดกิจกรรมมีทั้งจัดในห้องเรียนซึ่งใช้เวลาต่อเนื่องกันในกรณีที่ต้องพัฒนาทักษะที่สำคัญและจำเป็น หรือจัดนอกห้องเรียนโดยให้มีบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีครูเป็นที่ปรึกษาและผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

2. การจัดบริการเพื่อให้ผู้เรียนได้สำรวจตนเองและรู้จักตนเองในทุกด้านให้ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศที่จำเป็นและทันสมัยทั้งด้านการศึกษาอาชีพ และการพัฒนาบุคลิกภาพให้สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเองตลอดจนช่วยเหลือ แก้ไขและฝึกประสบการณ์ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนได้ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการศึกษาและชีวิตต่อไป

3. การบูรณาการแนะแนวในการเรียนการสอน เป็นการนำเทคนิควิธีการทางจิตวิทยาและการแนะแนวมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคนแต่ละกลุ่มโดยเน้นให้ครูได้รู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งด้านพัฒนาการตามวัย พฤติกรรมและสาเหตุของพฤติกรรม วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งจะทำให้ครูมีแนวทางในการช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียนให้เห็นคุณค่าในสาระวิชาต่าง ๆ เกิดแรงจูงใจ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เกิดสัมฤทธิ์ผลสูงสุด

การดำเนินงานแนะแนว

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการ

จัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และแนวทางการศึกษายังได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคนโดยยึดหลักว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ในการปฏิรูปวิชาชีพครูได้มุ่งพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณลักษณะที่ได้คุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพโดยครูจะต้องมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนานักเรียนให้ความรักเอื้ออาทร เอาใจใส่ ดูแลผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ มีมนุษยสัมพันธ์และสุขภาพจิตที่ดี พร้อมทั้งจะแนะนำและร่วมกันแก้ปัญหาของผู้เรียน ดังนั้นครูทุกคนต้องมีบทบาทในการแนะแนวรู้จักและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายทั้งในและนอกสถานศึกษา ในการจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียนต้องมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนขึ้น เพื่อให้กระบวนการทำงานเป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในโรงเรียนและนอกโรงเรียนตามระบบมีการคัดกรองผู้เรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยง มีปัญหาหากกลุ่มปกติจะได้รับการสร้างภูมิคุ้มกัน และพัฒนาตนเต็มตามศักยภาพจากครูที่ปรึกษา ส่วนกลุ่มเสี่ยงมีปัญหาก็จะเป็นกลุ่มที่ต้องดูแลช่วยเหลือ พัฒนา ส่งเสริมและเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิดจากครูแนะแนวในลักษณะของการทำงานเป็นทีม หากมีปัญหาซับซ้อนเกินไปอาจจะต้องร่วมมือกับจิตแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม ตลอดจนทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา กิจกรรมแนะแนวเป็นกระบวนการพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียนด้วยการจัดบริการ และกิจกรรมที่หลากหลายเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม โดยมุ่งส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพ มารยาท ทักษะชีวิต พื้นฐานของความเชื่อว่าทุกคนมีความแตกต่างกันทุกคนมีคุณค่าสามารถพัฒนาตนเองให้เจริญงอกงามได้และเติมเต็มให้ผู้เรียนสามารถจัดการชีวิตของตนได้ตามความสนใจ ความถนัด และความสามารถเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

กิจกรรมแนะแนว คือ การแนะแนวตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการแนะแนวที่มุ่งให้นักเรียนทุกคนมีช่วงชีวิตที่มีคุณภาพและสังคมที่ดีใช้ชีวิตอย่างเพียงพอและมีความสุข โดยมีรูปแบบในการจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อช่วยเหลือและพัฒนานักเรียนสามารถแบ่งเป็น 2 รูปแบบได้แก่

1. การจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการทางจิตวิทยา ให้นักเรียนทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มเพื่อให้รู้จักนักเรียนมากขึ้น และส่งเสริมป้องกันปัญหาของนักเรียนทุกคน การจัดกิจกรรมจะจัดในห้องเรียนโดยมีบรรยากาศที่เป็นกันเอง และนักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

2. การจัดบริการโดยมีครูแนะแนวเป็นผู้ให้บริการข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศที่จำเป็นและทันสมัย ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ และการพัฒนาบุคลิกภาพ เพื่อให้นักเรียนได้สำรวจตนเองและรู้จักตนเองในทุกด้าน สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตลอดจนช่วยเหลือแก้ไขและฝึกประสบการณ์ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนได้ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการศึกษาและการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต การจัดกิจกรรมแนะแนวเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาที่ต้องจัดควบคู่กับการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรที่เปิดกว้างให้สังคมมีส่วนร่วมและให้อิสระในการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนโดยกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และผู้เรียนสำคัญที่สุด จึงจัดการแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยองค์รวมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่พัฒนาทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ รวมถึงการส่งเสริมมารยาทและบุคลิกภาพอันเหมาะสมกับการเป็นกุลสตรีไทย โดยมีการประสานงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับจุดหมายของการจัดการศึกษาโดยทั่วไป ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์คือเป็นคนดี คนเก่งและคนมีความสุข นักการศึกษา นักปราชญ์ นักคิด นักบริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะการเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข ได้สรุปสาระสำคัญดังนี้ คนดี คือคนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งทางด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รับผิดชอบ รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิตโดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้านหรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เช่น มีความสามารถด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติได้ คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพกายและใจดี เป็นคนร่าเริง แจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

4) การสอนซ่อมเสริม

ได้มีนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการสอนซ่อมเสริม ดังนี้

ศรียา นิยมธรรม และประภัศร นิยมธรรม (2525, หน้า 47) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การสอนซ่อมเสริม (Remedial Teaching) หมายถึง การสอนเด็กที่พัฒนาด้านการเรียนยังไม่เต็มความสามารถในการเรียนตามปกติโดยการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อการเรียน จัดการเรียนรู้อันไม่ถูกวิธี ตลอดจนเสริมทักษะในการเรียนรู้ใหม่ ๆ การสอนซ่อมเสริมจะเน้นเด็กเป็นหลัก เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีเอกลักษณ์ของตนเองที่ครูจะใช้วิธีสอนนักเรียนทุกคนให้เหมือนกันหมด ประหนึ่งว่านักเรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถระดับเดียวกัน ย่อมทำให้การสอนไม่บังเกิดผลดี ทำให้เด็กบางคนไม่สามารถพัฒนาไปได้ดีเท่าที่ควรเมื่อถูกทะเลยนานเข้าปัญหาต่าง ๆ จะยากต่อการแก้ไข ด้วยเหตุนี้การสอนซ่อมเสริมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง การจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริมมีคำสำคัญ 2 คำ คือ คำว่า “การสอนซ่อม” และ “การสอนเสริม” ซึ่งแสดงความแตกต่าง ดังนี้

การสอนซ่อมเป็นการสอนเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง การสอนซ่อมและการวินิจฉัยเป็นของคู่กัน หมายความว่า การวินิจฉัยที่มีคุณค่าจะต้องติดตามด้วยการสอนซ่อมเช่นเดียวกับการสอนซ่อมที่มีคุณค่าจะต้องเป็นการสอนซ่อมที่ดำเนินการต่อจากการวินิจฉัย การสอนซ่อมใดที่ดำเนินไปโดยปราศจากการวินิจฉัย กล่าวคือ สอนไปโดยไม่ทราบข้อบกพร่องของนักเรียนการสอนซ่อมนั้นย่อมไร้จุดหมายที่แน่นอน จึงไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนเท่าที่ควร

แอสลอค (Ashlock, 1982, p14-17) กล่าวว่า ครูพึงระลึกอยู่เสมอว่ามีวิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลายวิธีที่ครูสามารถเลือกมาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อขจัดข้อบกพร่องของเด็กได้ ดังจะเสนอแนะไว้เป็นแนวทางบางประการดังนี้

1. กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักการประเมินตนเอง ด้วยการมีส่วนร่วมในกระบวนการวัดและประเมินผลเพื่อหาข้อบกพร่องในการเรียนของตนเอง
2. คำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนในแง่ของการมีพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ ความคิดรวบยอดย่อยก่อนที่จะเรียนรู้ความคิดรวบยอดใหม่ซึ่งซับซ้อนกว่าเดิม
3. คำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียนที่มีต่อตนเอง คือ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าตนเองยังเป็นคนมีคุณค่าจะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองได้
4. การสอนซ่อมควรพยายามให้เป็นการสอนรายบุคคลให้มากที่สุด ถึงแม้ว่าบางครั้งครูจำเป็นต้องสอนซ่อมเป็นกลุ่ม ผู้เรียนแต่ละคนก็ต้องได้รับการดูแลแก้ไขเป็นรายบุคคลด้วย
5. สร้างโปรแกรมการสอนซ่อมบนรากฐานของการวินิจฉัยการเรียน
6. วางแผนการสอนซ่อมอย่างเป็นลำดับขั้น พยายามให้ง่าย ไม่ซับซ้อน

7. พยายามเลือกวิธีสอนที่แตกต่างไปจากวิธีสอนเดิมที่เคยเรียนไปแล้ว เพราะผู้เรียนมักมีความกังวลหรือเกิดความรู้สึกกลัวต่อวิธีการเดิม ซึ่งทำให้ตนไม่ประสบผลสำเร็จมาแล้ว

8. ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ประสบการณ์ที่กว้างขวางแก่ผู้เรียน ซึ่งประสบการณ์ที่หลากหลายเหล่านี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

9. สนับสนุนให้ผู้เรียนได้จัดกระทำกับวัตถุให้มากที่สุดเท่าที่ตนเองเห็นว่าจะช่วยให้เข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นการเสียเวลา

10. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความเข้าใจด้วยภาษาของตนเอง

11. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจจากกิจกรรมที่ครูเตรียมไว้ให้ โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

12. จัดประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดด้วยความรอบคอบ โดยเริ่มจากประสบการณ์รูปธรรมไปสู่ประสบการณ์กึ่งรูปธรรมและไปสู่การใช้สัญลักษณ์ในที่สุด

13. เน้นการจัดระบบการเรียนรู้โดยนำผลการเรียนรู้ใหม่ไปผสมผสานกับผลการเรียนรู้เดิม ซึ่งจะช่วยให้เกิดผลการเรียนรู้ใหม่ที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียนยิ่งขึ้น

14. เน้นทักษะและความสามารถอันเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน เช่น เด็กที่คิดคำนวณผิดจะสามารถคิดคำนวณได้แม่นยำขึ้นถ้ามีความสามารถในการกะประมาณ ซึ่งจะช่วยในการพิจารณาคำตอบว่าน่าจะถูกต้องหรือไม่

15. ให้ความสนใจเรื่องลายมือ เพราะผู้เรียนจำนวนไม่น้อยที่คิดคำนวณผิดเพราะเขียนตัวเลขไม่ชัดเจน ทำให้ตนเองอ่านตัวเลขผิด จึงคิดคำนวณผิดไปด้วย

16. การฝึกหัดควรทำหลังจากที่ผู้เรียนเข้าใจเรื่องที่เรียนดีแล้ว

17. สร้างแรงจูงใจโดยเลือกกิจกรรมการฝึก ซึ่งเห็นผลได้ทันทีว่าคำตอบของผู้เรียนถูกหรือผิด

18. ในเรื่องการฝึกทักษะการคิดคำนวณ ควรฝึกโดยใช้ระยะเวลาสั้น ๆ แต่ฝึกบ่อย ๆ

19. ฝึกให้ผู้เรียนสนใจและเอาใจใส่ต่อความก้าวหน้าของตนเอง เช่น ให้ผู้เรียนเก็บแผนภูมิและกราฟแสดงความก้าวหน้าในการเรียนของตนไว้

ดวงเดือน อ่อนน้อม (2533, 135-136) กล่าวว่าหลังจากการเรียนการสอนตามจุดประสงค์แล้วครูอาจพบว่าผู้เรียนบางคนที่มีความสามารถสูง สามารถทำความเข้าใจบทเรียนได้เร็ว ทำแบบฝึกหัดเสร็จก่อนคนอื่นแสดงว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้เรื่องอื่นได้ครูจึงควรมีวิธีการสอนเสริม

เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองไปให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพื่อให้การ
สอนเสริมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงหลักการ ดังต่อไปนี้

สิ่งที่ไม่ควรทำ

1) ไม่ควรให้การสอนเสริมเป็นเพียงเพื่อให้ผู้เรียนมีอะไรทำเท่านั้น เพราะจะไม่ช่วยพัฒนา
ความสามารถของผู้เรียนให้สูงขึ้น

2) ไม่ควรให้การสอนเสริมอยู่ในรูปของการให้งานแก่ผู้เรียนมากกว่าเดิม เช่น ให้แบบ
ฝึกหัดเพิ่มเพราะการกระทำนี้ออกจากจะไม่สร้างความสนใจแล้วยังอาจทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก
เหมือนถูกทำโทษ

สิ่งที่ควรทำ

1) การเสริมการเรียนรู้ในแนวกว้างและแนวลึก ซึ่งมีความหมายดังนี้

1.1) การเสริมการเรียนรู้ในแนวกว้าง หมายถึง การขยายขอบเขตของหลักสูตรปกติให้
กว้างขึ้นโดยยังสัมพันธ์หรือต่อเนื่องกับหลักสูตรปกติและอยู่ในวิสัยที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้

1.2) การเสริมการเรียนรู้ในแนวลึก หมายถึง การที่ผู้เรียนศึกษาตามหลักสูตรปกติอย่าง
ลึกซึ้งและเข้มข้นขึ้น เช่น ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในระดับสูง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษา
และแก้ปัญหาที่ท้าทายความสามารถเสริมทักษะการคิดระดับสูง เช่น การวิเคราะห์ การ
สังเคราะห์ การคิดอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

2) กิจกรรมควรมีลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น ทำทาย ได้รับความสนใจ สนุก ส่งเสริม
ความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาสติปัญญา ส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาการคิดอย่างมีเหตุผล

3) ประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนควรมีทั้งแบบทั่วไปและแบบเจาะลึก

กล่าวโดยสรุป ในการสอนซ่อมเสริม ครูควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนอง
ความสามารถตามศักยภาพของผู้เรียนที่แตกต่างกันอย่างมีวัตถุประสงค์และต้องมีการวางแผน
จึงจะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ศรียา นิยมธรรม และ ประภัสสร นิยมธรรม (2525, หน้า 47-49) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ที่ควร
ได้รับการสอนซ่อมเสริม จำแนกได้เป็น 6 ประเภท ดังนี้คือ

1. ผู้ที่เรียนช้า ได้แก่ ผู้ที่มีไอคิวระหว่าง 70-90 คนเหล่านี้มีความสามารถจำกัด จึงมี
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำและเรียนรู้ช้ากว่าปกติ นอกจากนี้ยังขาดทักษะเบื้องต้นต่าง ๆ ซึ่งทำให้
การเรียนยิ่งช้าลงไปอีก เป็นผลให้เด็กเกิดความท้อแท้และมีปัญหาจึงควรได้รับการสอนเสริม

2. ผู้ที่มีปัญญาเลิศ ปกติคนกลุ่มนี้จะถูกละเลย เพราะครูคิดว่าเป็นผู้ที่สามารถช่วยตัวเอง
ได้ การสอนตามปกติมักทำให้เกิดความเบื่อหน่าย จึงควรได้รับการสอนซ่อมเสริม เพื่อพัฒนา
ความสามารถที่มีอยู่ให้เต็มตามศักยภาพ

3. ผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา ได้แก่ ผู้ที่มีปัญหาการเรียนอันเนื่องมาจากความบกพร่องทางสภาพร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด ปัญญาอ่อน เป็นต้น
4. ผู้ที่มีปัญหาในการเรียนรู้เฉพาะอย่าง คนเหล่านี้ไม่ใช่ผู้พิการแต่มีความบกพร่องเกี่ยวกับระบบประสาท มีปัญหาในการเรียนบางเรื่อง เช่น การรับรู้ การฟัง การพูด การอ่าน หรือการเขียน และมักมีช่วงความสนใจสั้นจึงควรได้รับการสอนซ่อมเสริมตามความจำเป็น
5. ผู้ที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ทำให้มีผลการเรียนต่ำกว่าระดับสติปัญญาและขีดความสามารถที่มี ทั้งนี้เนื่องมาจากการไม่ตั้งใจเรียน ขาดแรงจูงใจในการเรียน มีความไม่มั่นคงทางอารมณ์ หรือมีจิตใจแปรปรวนง่าย
6. ผู้ที่มีประสบการณ์และภูมิหลังจำกัด ได้แก่ ผู้ที่มาจากครอบครัวที่ยึดมั่นในวัฒนธรรมหรือความเชื่อบางอย่างที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ รวมถึงผู้ที่มาจากครอบครัวที่อยู่ห่างไกลความเจริญ มีปัญหาทางภูมิศาสตร์ เช่น ชาวเขา ชาวเรือ ทำให้ขาดโอกาสที่จะแสวงหาประสบการณ์ความรู้ที่บุคคลทั่วไปรู้จักและเรียนรู้ ดังนั้นเมื่อคนเหล่านี้มาเรียนในโรงเรียนปกติจึงต้องการการสอนซ่อมเสริม

การประยุกต์ใช้

การนำความคิดการสอนซ่อมเสริมไปใช้ในชั้นเรียนปกติสำหรับประเทศไทยในปัจจุบัน ได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงศึกษาธิการ และได้กำหนดให้มีการสอนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนซึ่งไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ในวิชาหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา) แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีปัญหาในประเด็นที่ว่าครูยังมีความเข้าใจไม่ตรงกันและมักมีความเข้าใจผิดกัน ทั้งในเรื่องของการจัดประเภทผู้เรียนที่จะเข้ารับบริการสอนซ่อมเสริม การวินิจฉัยปัญหา ตลอดจนวิธีการสอนซ่อมเสริม คือ ผู้ที่เรียนซ้ำ สติปัญญาต่ำ การสอนซ่อมเสริมจึงมุ่งเฉพาะผู้ที่เรียนอ่อน และจุดประสงค์ในการสอนซ่อมเสริมก็เพื่อที่จะให้เรียนทันเพื่อน ทันหลักสูตร และสอบผ่านเท่านั้น วิธีการสอนก็มักทำโดยการสอนพิเศษคือ เพิ่มเวลาสอน โดยสอนซ้ำวิธีการเดิม ให้ทำแบบฝึกหัดมากขึ้น ไม่ได้พิจารณาถึงการนำสื่อการสอนที่เหมาะสมมาใช้ ผลก็คือผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย เคร่งเครียดจนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางอารมณ์และหาทางออกด้วยการเกเร แกล้งเพื่อน หนีโรงเรียน

ความสำคัญของการสอนซ่อมเสริม (Remedial Teaching)

ผดุง อารยะวิญญู (2539, หน้า 17) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสอนซ่อมเสริมไว้ว่า การสอนซ่อมเสริมมีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอนทุกวิชาให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนมีความแตกต่างระหว่างบุคคลจึงต้องการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน การสอน

ซ่อมเสริมเป็นการจัดการเรียนการสอนลักษณะหนึ่งซึ่งตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ดังนั้นการจัดการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ผู้เรียนแต่ละคนมีพื้นฐานต่างกัน และแต่ละคนจะต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัวเข้าหากัน และให้ทันโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป
2. ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความสามารถอยู่ในตัวมากบ้างน้อยบ้าง
3. การศึกษาจะช่วยให้ความสามารถของผู้เรียนปรากฏเด่นชัดขึ้น
4. ในสังคมมนุษย์นั้นย่อมมีทั้งคนปกติและคนพิการ ในเมื่อเราไม่สามารถแยกคนพิการออกจากสังคมของคนปกติได้ เราไม่ควรแยกให้การศึกษาแก่ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ ดังนั้นหากเป็นไปได้ควรให้ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษได้มีโอกาสเรียนร่วมกับคนปกติเท่าที่สามารถจะทำได้
5. การให้การศึกษาควรมีหลากหลายรูปแบบเพื่อให้ผู้เรียนได้มีศักยภาพการเรียนรู้ได้เต็มที่

ดวงเดือน อ่อนน่วม (2533, หน้า 15) กล่าวว่า ในปัจจุบันมีผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการสอนซ่อมเสริมมากเพราะเห็นว่าสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยองค์รวม การจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองตามความแตกต่างระหว่างบุคคล จากการเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริมดังกล่าว นักการศึกษาจึงได้พยายามแสวงหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ ดังนี้ต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กสามารถพิเศษ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กที่มีความสามารถเด่นกว่าเด็กปกติ ซึ่งจัดทำในหลากหลายลักษณะ เช่น
 - 1.1 จัดชั้นเรียนให้เฉพาะเด็กสามารถพิเศษ การจัดชั้นเรียนแบบนี้เป็นการจัดกลุ่มตามความสามารถ โดยแยกกลุ่มเด็กสามารถพิเศษออกจากกลุ่มเด็กปกติ การแยกกลุ่มอาจเป็นแบบเต็มวัน ครึ่งวัน หรือเฉพาะบางเวลา โดยอาจจัดทำหลายครั้งต่อสัปดาห์ หรือเพียงสัปดาห์ละครั้ง
 - 1.2 โรงเรียนฤดูร้อน เป็นการใช้เวลาว่างช่วงฤดูร้อนส่งเสริมความสามารถทางวิชาการให้แก่เด็กสามารถพิเศษ ซึ่งอาจทำในรูปของการเร่งการเรียนรู้คือเรียนหลักสูตรที่สูงกว่าระดับปกติ หรืออาจเป็นการเสริมหลักสูตรปกติ

2. การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กด้อยกว่าปกติ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความด้อยกว่าปกติทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม เช่น

- 2.1 เด็กเรียนช้า (ไอคิว ระหว่าง 80-95)
- 2.2 เด็กปัญญาทึบ (ไอคิว ระหว่าง 60-80)
- 2.3 เด็กที่บกพร่องทางสายตา
- 2.4 เด็กที่บกพร่องทางการฟัง
- 2.5 สำหรับไอคิวเด็กปกติ (ประมาณ 90-109)

3. การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปกติ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนปกติที่อยู่ในชั้นเรียนทั่วไป เช่น

3.1 การแบ่งกลุ่มตามความสามารถซึ่งอาจทำโดยแบ่งแยกผู้เรียนเป็น 3 กลุ่ม คือ เก่ง ปานกลาง และอ่อน โดยให้ผู้เรียนที่มีความสามารถใกล้เคียงกันเรียนอยู่ห้องเดียวกันหรืออาจจะเป็นการแบ่งกลุ่มภายในห้องเรียนเดียวกัน

3.2 การสอนตามเอกัตภาพ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนเรียนก้าวหน้าไปตามความสามารถของตนเอง เช่น โปรแกรม IPI (Individually Prescribed Instruction) ซึ่งพัฒนาโดยศูนย์วิจัยและพัฒนาการเรียนรู้อหิววิทยาลัยพิตสเบิร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา โปรแกรมนี้ประกอบด้วยชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคำนวณ ซึ่งประกอบด้วยสื่อการสอนหลายประเภท เช่น แบบเรียน แผ่นปลิวสำหรับฝึกทักษะ แบบสอบ ครูมีหน้าที่บันทึกความก้าวหน้าของผู้เรียนวินิจฉัยการเรียนและกำหนดโปรแกรม นอกจากนี้ครูอาจสอนเพิ่มเติมเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มย่อยตามความต้องการของผู้เรียนเมื่อสอบผ่านเกณฑ์ที่กำหนดก็เรียนเรื่องอื่นต่อไป อย่างไรก็ตามนักการศึกษาได้พยายามแสวงหารูปแบบใหม่อยู่เสมอ เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบ IGE (Individually Guided Education) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย (Wisconsin Research and development Center for Cognitive Learning) วิธีการสอนซ่อมเสริมสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสอนแบบตัวต่อตัว การสอนเป็นกลุ่มย่อย นักเรียนเก่งสอนนักเรียนอ่อน สอนโดยบทเรียนสำเร็จรูป ให้ทำแบบฝึกหัดเรียนด้วยตนเอง ให้ทำกิจกรรมเพิ่มเติม การเฉลยคำตอบของแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบ

จากสิ่งที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า การสอนซ่อมเสริมเป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนสามารถทำกันได้หลายลักษณะ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ การสอนซ่อมเสริมเป็นอีกวิธีหนึ่งในการแก้ไขข้อบกพร่อง และเสริมทักษะการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนซึ่งครูจะจัดให้ผู้เรียนที่ต้องการความ

ช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ การสอนซ่อมเสริมอาจจัดขึ้นภายหลังเมื่อครูได้ดำเนินการสอนวัดผลและประเมินผลการเรียนของผู้เรียนแล้วพบว่าความสามารถของผู้เรียนไม่สามารถบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ผลการตรวจสอบของครูจะเป็นข้อมูลการย้อนกลับที่ช่วยให้ครูสามารถแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนได้ด้วยวิธีการสอนซ่อมเสริม การสอนซ่อมเสริมจะมีประสิทธิภาพถ้าหากครูมีความตั้งใจสอนและมีความสนใจต่อผู้เรียนเป็นรายบุคคลอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่การเตรียมการสอน การบันทึกการสอน การเตรียมสื่อช่วยสอนทุกครั้งการสอน ควรสังเกตจดบันทึกเพื่อพัฒนาการของผู้เรียนที่เปลี่ยนไปด้วย

5) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถเลือกจัดได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กิจกรรมเสริมหลักสูตรควรจัดเข้าไปอยู่ในหลักสูตรของสถานศึกษา และจัดเวลาเรียนอย่างเหมาะสม

จันทรานี สงวนนาม (2551) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาให้บรรลุจุดหมายมิได้ขึ้นอยู่กับเฉพาะการสอนในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นวิธีการช่วยพัฒนาคุณลักษณะและนิสัยใจคอของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความเสียสละ มีความซื่อสัตย์ กตัญญู มีความเมตตา กรุณา รักใคร่กลมเกลียว สัมผัสमानสามัคคีและมีวินัย มีภาวะของการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ถ้าการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เช่น กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย กิจกรรมอาหารกลางวันของนักเรียน กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมบริการแนะแนวการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมห้องสมุด

6) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่กำหนดให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เนื่องจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ดังนั้นหลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละที่จึงแตกต่างกันและเหมาะสมกับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตรสำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยบางประการเป็นตัวกำหนด เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นที่ตั้ง ซึ่งอาจใช้ในการแบ่งเขตการจัดการศึกษาและความแตกต่างกันของสภาพวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มคนในแต่ละพื้นที่

เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดทำขึ้นโดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้รับการพัฒนาเป็นหลักสูตรแกนกลางที่เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย โดยมีเป้าหมายคือทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติหรือ มีคุณลักษณะร่วมบางประการที่เหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริงพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจในประเทศไทยย่อมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนให้กับกลุ่มผู้เรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีปัจจัยพื้นฐานแตกต่างกัน โดยใช้หลักสูตรกลางเพียงอย่างเดียว จึงเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมยิ่ง ถึงแม้ภาพรวมของวัฒนธรรมในสังคมไทยจะมีลักษณะร่วมที่เหมือนกัน แต่หากพิจารณาภาพย่อยแล้วจะพบกับวัฒนธรรม และสังคมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ดังนั้นการไม่นำวัฒนธรรมและสภาพสังคมและเศรษฐกิจและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากำหนดไว้ในหลักสูตรจึงเป็นการจัดการศึกษาที่ละเลยความเป็นไทย ทำให้คนไทยขาดความรู้เกี่ยวกับตนเอง และองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ นอกจากนี้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพ โดยเป็นไปตามทิศทางการพัฒนาประเทศนั้นก็ควรมีจุดเน้นที่ต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของไทยอยู่บนฐานของอาชีพเกษตรกรรม แต่การศึกษาไทยที่ผ่านมาจะเน้นการผลิตคนให้มีศักยภาพเพียงพอสำหรับการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและการให้บริการ ทั้งที่ในสภาพความเป็นจริงแต่ละพื้นที่เรายังต้องการผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีความแตกต่างกันในการพัฒนาอาชีพของคนไทยในด้านการทำนา ทำสวนยาง สวนปาล์ม สวนผลไม้ ทำการประมง เลี้ยงสัตว์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพพื้นฐานที่เพียงพอ สำหรับนำไปเป็นต้นทุนสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในแต่ละลักษณะท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ความจำเป็นของการมีหลักสูตรท้องถิ่นก็เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางซึ่งเป็นหลักสูตรระดับชาติยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริงอันเนื่องมาจากความต้องการของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน จึงต้องมีการนำหลักสูตรระดับชาติมาปรับให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่นเนื่องมาจากสภาพท้องถิ่นที่แตกต่างกัน การพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นนั้น สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ในลักษณะต่อไปนี้

- 1). ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ในแต่ละกลุ่มวิชาในทุกระดับชั้น โดยปรับปรุงจากหลักสูตรแกนกลางโดยไม่ทำให้จุดประสงค์ของหลักสูตรเปลี่ยนแปลง
- 2). ปรับรายละเอียดของเนื้อหาโดยเพิ่มหรือลดรายละเอียดจากหลักสูตรแกนกลาง
- 3). ปรับปรุงหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

4). จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมา เช่น หนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือสื่ออื่น ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับจุดประสงค์เนื้อหาและสภาพท้องถิ่นโดยสื่อเหล่านี้อาจใช้กับเนื้อในรายวิชาที่มีอยู่เดิมหรือรายวิชาใหม่ที่พัฒนาขึ้นก็ได้

5). จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง ทั้งนี้คำอธิบายรายวิชาที่จัดทำขึ้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาและความต้องการของท้องถิ่น ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นสามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งมี 12 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำหลักสูตร โดยผู้บริหารโรงเรียนคัดเลือกครูศึกษานิเทศก์ นักวิชาการในท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ มาเป็นคณะทำงานเพื่อร่างหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน คณะทำงานต้องทำการศึกษาสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเพื่อให้หลักสูตรนั้น ๆ เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยรวบรวมข้อมูลจากคนในท้องถิ่นด้วยวิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม การสังเกต ฯลฯ สำรวจความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับศักยภาพความต้องการของผู้เรียน ศึกษารูปแบบต่าง ๆ ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพิจารณาว่ามีส่วนใดบ้างที่ท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ นอกจากนี้ยังต้องวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนด้วยว่ามีจุดแข็งจุดอ่อนอะไรบ้าง เพื่อนำไปปรับปรุงให้โรงเรียนมีความพร้อมมากที่สุด และสามารถนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ได้อย่างเกิดประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร คณะทำงานจะต้องศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียนจากนั้นกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนเมื่อเรียนจบรายวิชานั้น ๆ ที่สำคัญคือจะต้องเป็นจุดประสงค์ที่สามารถเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 กำหนดเนื้อหาเป็นการนำจุดประสงค์จากขั้นที่ 3 มาวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาอย่างกว้าง ๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชานั้น ๆ จากนั้นจึงแยกออกเป็นเนื้อหาย่อย ซึ่งในส่วนนี้สามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นและผู้เรียนได้ตลอดจนมีความต่อเนื่องกับรายวิชาในขั้นต้นและรายวิชาต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 กำหนดกิจกรรมพิจารณาจากจุดประสงค์แต่ละข้อกิจกรรมที่กำหนดไม่ควรมากหรือน้อยเกินไป เน้นทักษะกระบวนการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม โดยมีครูเป็นผู้ประสานกิจกรรมและชี้แนะ

ขั้นที่ 6 กำหนดคาบการเรียน ถ้ารายวิชาที่จัดทำได้กำหนดให้เป็นวิชาบังคับเลือก คาบเวลาเรียนที่กำหนดจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรี สามารถกำหนดตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดให้เรียน แต่ความสัมพันธ์กับโครงสร้างของกลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วย ในกรณีที่เนื้อหาอาจจัดทำเป็นหลายวิชาวิชาและอาจมีได้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ขั้นที่ 7 กำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล คณะที่ทำงานควรกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลในรายวิชาที่สร้างขึ้นใหม่ เพื่อผู้นำไปใช้จะได้ทำการวัดและประเมินผลได้ตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร สิ่งที่ควรระบุ คือ รายวิชาที่สร้างขึ้นจะมีการวัดและประเมินผลแบบใด ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และ / หรือเมื่อจบหลักสูตร ใช้วิธีการและเครื่องมือในการวัดผลอะไร ใช้เกณฑ์ใดในการประเมินผล

ขั้นที่ 8 จัดทำเอกสารหลักสูตรหลังจากจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาใหม่แล้ว ควรจะต้องจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติมและหนังสือต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 9 ตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตรคณะทำงานควรจะพิจารณา ร่วมกันหรือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม ฯลฯ มีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร วัสดุหลักสูตร เช่น แผนการสอน สื่อการเรียน การสอนต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับหลักสูตรหรือไม่ ภาษาที่ใช้มีความชัดเจนเพียงใด หากพบข้อบกพร่องหรือปัญหา จะทำการแก้ไข จากนั้นคณะทำงานจึงคัดเลือกกลุ่มทดลองและกำหนดวิธีการประเมินผล เพื่อพิจารณาว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นใหม่ และสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้หรือไม่อย่างไรในการทดลองใช้หลักสูตรคณะทำงานจะต้องเตรียมครูผู้สอนให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้หลักสูตรเสียก่อน จากนั้นจึงทดลองให้ครูนำไปใช้ในชั้นเรียน โดยมีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร นำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริง

ขั้นที่ 10 เสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร เมื่อตรวจสอบคุณภาพและแก้ไขหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นเรียบร้อยแล้ว จะต้องนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่เขียนตามแบบฟอร์มที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด แล้วเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับชั้นเพื่อขออนุมัติใช้หลักสูตร โดยกระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้ประกาศใช้หรือเผยแพร่การใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 11 นำหลักสูตรไปใช้ ขณะรอการอนุมัติใช้หลักสูตรคณะทำงานจะต้องทำการวางแผนใช้หลักสูตรโดยเตรียมการอบรมครูเกี่ยวกับวิธีการใช้หลักสูตร โดยควรจัดในการประชุม

เชิงปฏิบัติการ และเมื่อการประชุมสิ้นสุดลงแล้ว ผู้บริหารหรือผู้ได้รับมอบหมายจะต้องนิเทศติดตามผลของการใช้หลักสูตรของครูด้วย เพื่อให้การสอนเป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

ขั้นที่ 12 ประเมินผลหลักสูตร หลังจากครูนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนระยะหนึ่งโรงเรียนควรจัดให้มีการพิจารณาถึงคุณค่าของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไรให้ผลตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ต้องปรับปรุงแก้ไขในส่วนใดหรือควรยกเลิกไป

7). การนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะ ในยุคที่มีการปฏิรูปการศึกษาซึ่งได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการนิเทศภายในไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา พ.ศ. 2542 นอกจากนี้เกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา(สมศ.) ยังได้กำหนดให้การนิเทศภายในเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การประเมินด้วย ผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนจึงต้องเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา ดังนี้

นิพนธ์ ไทยพานิช (2535, หน้า 17) ได้กล่าวถึงการนิเทศการศึกษา ไว้ว่าเป็นความพยายามของบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนและเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพิ่มคุณภาพของบทเรียนให้เป็นที่ไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

กรมวิชาการ (2542, หน้า 20) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาที่ตัวครู พัฒนาความก้าวหน้าของครูแต่ละคนในด้านความรู้ ทักษะ การรับรู้และเทคนิคต่าง ๆ ในการเรียนการสอนทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 71) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง วิธีการที่ผู้มีหน้าที่พยายามที่จะช่วยพัฒนาครูให้ได้ปรับปรุงวิธีการสอน ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะที่จะพัฒนาเด็กให้ได้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 223) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการจัดการบริหารการศึกษาเพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครูและเพิ่มคุณภาพของบทเรียนให้เป็นที่ไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 227) ได้กล่าวไว้ว่าการนิเทศภายในโรงเรียนมีหลักการนิเทศซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ผู้นิเทศต้องนำไปปฏิบัติขณะทำการนิเทศเพื่อให้การดำเนินงาน

ของโรงเรียน โดยเฉพาะทางด้านวิชาการบรรลุผลตามความมุ่งหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้คือ

- 1) การนิเทศควรมีการบริหารงานเป็นระบบ และมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นโครงการ
- 2) การนิเทศต้องถือหลักการมีส่วนร่วมในการทำงาน คือมีความเป็นประชาธิปไตย เคารพในความคิดของผู้อื่น เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงานและใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ
- 3) การนิเทศเป็นงานสร้างสรรค์ เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล ให้แต่ละบุคคลได้แสดงออก และพัฒนาความสามารถเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่
- 4) การนิเทศเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน โดยครูอาจารย์ได้เรียนรู้ว่าปัญหาของตนเป็นอย่างไร จะหาวิธีแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร
- 5) การนิเทศเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้น สร้างความเข้าใจระหว่างกัน สร้างมนุษยสัมพันธ์ มีวิธีการทำงานที่ดีและความสามารถที่อยู่ร่วมกันได้
- 6) การนิเทศเป็นการสร้างความผูกพันและสร้างความมั่นคงต่องานในอาชีพ รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและเกิดความพึงพอใจในการทำงาน
- 7) การนิเทศเป็นการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครูให้มีความรู้สีกภาคภูมิใจ ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องใช้ความรู้และความสามารถในการพัฒนาได้

นิเรก หอมรส (2548, หน้า 17-18) ได้กล่าวไว้ว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทางวิชาการที่จะทำให้การศึกษารับผลตามปรัชญาและเป้าหมายอันพึงประสงค์เพราะงานนิเทศการศึกษาเป็นแนวทางที่จะช่วยปรับปรุง แก้ไข วิริ่ิม โดยใช้เทคนิคและบริบททางสังคมเป็นแรงจูงใจ และกระตุ้นให้ครูเกิดกำลังใจ ความรับผิดชอบ ความคิดริเริ่มในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหลักการนิเทศและมนุษยสัมพันธ์เข้าช่วยเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเจริญงอกงามทุกวิถีทางทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดการบริหารการศึกษาซึ่งผู้บริหารและครูต้องให้ความร่วมมือกันดำเนินงานด้านวิชาการเพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือ แนะนำ พัฒนาและส่งเสริมด้านกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุผลสำเร็จ การนิเทศภายในโรงเรียน มีเทคนิควิธีการนิเทศได้หลายรูปแบบ รวมทั้งสามารถผสมผสานแต่ละรูปแบบ

เข้าด้วยกัน แต่จะใช้รูปแบบใดเมื่อใดนั้นควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพปัญหาของโรงเรียน เป็นสำคัญวิธีการที่โรงเรียนสามารถนำมาใช้ ได้แก่ การประชุม การสาธิตการสอน การสังเกต การสอนในชั้นเรียน การไปศึกษาดูงาน การไปทัศนศึกษา การสนทนาทางวิชาการ การฝึกงาน การจัดแหล่งและบริการทางวิชาการ การเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้ การเชิญสถานประกอบการโรงงานอุตสาหกรรม และบริษัทห้างร้านมาสาธิตอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นงานที่ช่วยพัฒนาครูในด้านวิชาการในด้านการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศภายในก็เนื่องจากศึกษานิเทศก์มีจำนวนจำกัด เพื่อจะใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรและบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นผู้ที่เข้าใจปัญหาการเรียนการสอนได้ดี รวมทั้งการสร้างความร่วมมือและแก้ไขปัญหาคือการทำงานร่วมกัน บุคลากรภายในโรงเรียนที่สามารถนิเทศได้ นอกจากผู้บริหารแล้ว ครูที่มีประสบการณ์ความรู้ความชำนาญก็สามารถทำหน้าที่นี้เทศได้ รวมทั้งการเชิญวิทยากรจากหน่วยงานภายนอกมาร่วมโครงการ เทคนิควิธีการนิเทศภายในโรงเรียนนั้นสามารถใช้ได้หลายรูปแบบซึ่งขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย จำนวนผู้รับการนิเทศ เวลา และทรัพยากรอื่น ๆ ในการจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียนนั้นควรจะได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศ จัดทำแผนการนิเทศภายในโรงเรียนแล้วจึงนำไปสู่การปฏิบัติ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้และควรมีการประเมินผลโครงการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรในยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษาต่อไป การนิเทศภายในเป็นการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษาซึ่งดำเนินการโดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูตลอดจนบุคลากรภายในสถานศึกษาร่วมมือกันปรับปรุงงานด้านต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน อันจะนำมาซึ่งคุณภาพของสถานศึกษาและของผู้เรียนให้อยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจซึ่งผู้รับการนิเทศ ได้แก่ ครูผู้สอน และบุคลากรภายในสถานศึกษาทุกคน

การนิเทศภายในสถานศึกษามีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ
3. เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน
4. เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้พัฒนาความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดจนพัฒนาวิชาชีพ

5. เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาปฏิรูประบบบริหาร โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและชื่นชมในผลงาน

6. เพื่อให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชุมชน สังคม และวัฒนธรรมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

กิจกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ผู้บริหารสามารถดำเนินการได้มีหลายอย่าง การที่จะนำวิธีการใดมาใช้ควรคำนึงถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของสถานศึกษา แต่ละแห่ง เช่น การประชุม การอบรม การปฐมนิเทศ การสังเกตการสอนในชั้นเรียน การศึกษา เอกสารทางวิชาการ ตำรา การให้คำปรึกษาหารือเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล การสนทนาทาง วิชาการ การสาธิตการสอน การพาไปศึกษานอกสถานที่ การสัมมนา การจัดนิทรรศการ การ เยี่ยมชั้นเรียนและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ประโยชน์ของการนิเทศภายใน

1. ทำให้ครูสามารถสอนได้ตรงตามเป้าหมาย เพราะผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นิเทศจะ ช่วยเหลือครูในการตรวจสอบและเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการสอนเกิด ความล่าช้าโดยไม่จำเป็น

2. ผู้บริหารที่เป็นผู้นำทางวิชาการและทำหน้าที่นิเทศภายในจะทำให้ความเคลื่อนไหว ทางวิชาการของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่องตลอดเวลา

3. ทำให้บุคลากรในสถานศึกษามองเห็นความสำคัญของงานวิชาการและปฏิบัติงาน โดยเน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญในการบริหารสถานศึกษา

4. การนิเทศภายในจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น อันมี ผลกระทบต่อคุณภาพของการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) การประกันคุณภาพการศึกษา

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา ดังนี้

อารีรัตน์ วัฒนสิน (2542, หน้า 9) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็น กลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นระบบที่สร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษามี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมต้องการ

เริงชัย จงพิพัฒน์สุข (2543, หน้า 21) กล่าวว่าไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การกระประมาณว่า การจัดการศึกษามีคุณภาพครบถ้วนตามมาตรฐานต่าง ๆ มากน้อย เพียงใดหรือไม่

อุทุมพร จามรมาน (2544, หน้า 1) ได้ให้ความหมายการประกันคุณภาพการศึกษาว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าทุกคนในสถานศึกษา ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ เพื่อผลผลิตจะได้มีคุณภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 7) กล่าวไว้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์ และสุวรรณี มงคลรุ่งเรือง (2545, หน้า 46) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกิจกรรม แนวปฏิบัติ หรือแผนงานที่ได้จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบ หรือเป็นกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้าโดยมีเป้าหมายของกิจกรรมหรือการกระทำที่วางไว้

จากการให้ความหมายข้างต้น สรุปได้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึงการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ และเป็นการรับประกันว่าโรงเรียนมีคุณภาพที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของชุมชนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ สถานศึกษาจึงต้องจัดให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารสถานศึกษาและเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

1. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
2. การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
3. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
4. การดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
6. การประเมินคุณภาพการศึกษา
7. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
8. การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

วิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาสถานศึกษาจะต้องดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. จัดโครงสร้างการบริหารให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
 2. แต่งตั้งคณะกรรมการการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาและมอบหมายภารกิจเพื่อดำเนินการ
 3. จัดระบบสารสนเทศที่มีข้อมูลเพียงพอต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
 4. กำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษาที่ครอบคลุมสาระกระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน สถานศึกษา ท้องถิ่น และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 5. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงหลักการสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ ตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้บุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ
 6. ดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งมีการกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด
 7. คณะกรรมการดำเนินการการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาจะต้องมีการตรวจสอบทบทวน แล้วจัดทำรายงานการดำเนินงานโดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม และจะต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนและทุกระดับช่วงชั้นที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้ได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือมาตรฐาน
 8. สถานศึกษาต้องจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีโดยระบุความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา พร้อมหลักฐานข้อมูลและผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือที่มาตรฐานเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน
- นอกจากนี้ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ อันจะนำไปสู่ความมีมาตรฐานทางการศึกษา และเป็นที่ยอมรับในสากลต่อไปการประเมินคุณภาพภายนอก

จะเป็นการดำเนินการตามมาตรฐานการศึกษาที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติ ซึ่งเป็นมาตรฐานเกี่ยวกับผล การเรียนรู้ของผู้เรียน มาตรฐานเกี่ยวกับการสอนของครูและมาตรฐานเกี่ยวกับการบริหารของ ผู้บริหารสถานศึกษา

ดังนั้นการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและการประกันคุณภาพภายนอกจึงมี ความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน ดำเนินการโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา (สมศ.) สถานศึกษาจะต้องให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารต่าง ๆ ที่มีข้อมูล เกี่ยวกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมได้ตามคำร้องขอของ สมศ. หรือ บุคคลที่ สมศ. รับรอง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญเลี้ยง ทูมคา (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาสภาพการปฏิบัติงานวิชาการ ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาในการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา มีสภาพการ ปฏิบัติงานโดยภาพรวมและรายด้าน คือ งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานการเรียน การสอนและงานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนงาน วัดผลและประเมินผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากส่วนปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อทดสอบความแตกต่าง พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่และ โรงเรียนขนาดกลาง มีสภาพปัจจุบันและปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ประกอบ กุญโพธิ์ (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาของการ บริหารงานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามทัศนะของผู้บริหาร สถานศึกษาและครูผู้สอนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพของการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดย ภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ ด้านการวัดผลและ ประเมินผล รองลงมาคือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการประชุมทางวิชาการ ด้านการนิเทศ การศึกษา ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ด้านห้องสมุด และน้อยที่สุด คือ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ 2. ปัญหาการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในรายด้านนั้นด้านที่มีปัญหา ในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรและการ

นำหลักสูตรไปใช้ ด้านห้องสมุด และด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ส่วนด้านที่มีปัญหาในการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยมี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการประชุมทางวิชาการ 3. ทักษะของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อสภาพและปัญหาของการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. สภาพของการบริหารเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้าน โดยภาพรวมโรงเรียนขนาดใหญ่ มีการปฏิบัติมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก ยกเว้นด้านห้องสมุด 5. ปัญหาของการบริหารงานวิชาการ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้าน โดยภาพรวมโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่

จรรยา แก้วจินดา (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการตามทฤษฎีของครูโรงเรียนเอกชนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 พบว่าทฤษฎีของครูที่มีต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา ด้านการสอนซ่อมเสริมและด้านวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

อำไพ มาไกล (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ สภาพการบริหารงานวิชาการกรณีศึกษาโรงเรียนนารายณ์วิทยา อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่าสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนนารายณ์วิทยา อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก สภาพการบริหารงานวิชาการมี 9 งาน ประกอบด้วย งานนโยบายและการวางแผนงานวิชาการ งานหลักสูตร งานการจัดการเรียนการสอน งานการจัดกิจกรรมนักเรียน งานการส่งเสริมสนับสนุนงานด้านวิชาการ งานการพัฒนาการเรียนการสอน งานพัฒนาบุคลากร งานการนิเทศและติดตามผล งานการวัดผลและประเมินผล เมื่อศึกษางานแต่ละงาน พบว่า มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกงาน

ศุภวรรณ นิตสุวรรณ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สุพรรณบุรี พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับมาก 9 ด้าน มีเพียง 3 ด้านที่อยู่ในระดับปานกลางคือ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน และด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษา

สุวรรณ ผาโผน (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่องการศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอค้อวัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการปฏิบัติงานด้านวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษามีการปฏิบัติงานวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการไม่มากพอ ครูไม่เข้าใจหลักสูตร ขาดแคลนครูที่มีความชำนาญ ครูไม่ใช้สื่อประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดเครื่องมือที่มีคุณภาพในการวัดและประเมินผล การนิเทศไม่สม่ำเสมอ ขาดงบประมาณในการจัดหาหนังสือเข้าห้องสมุดอย่างเพียงพอ งานที่ปฏิบัติมากกว่าด้านอื่น ๆ คือ งานด้านการเรียนการสอน และงานด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ แสดงถึงความเอาใจใส่ต่อบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งถือว่าการจัดการเรียนการสอนคือหัวใจของการจัดการศึกษา และการประชุมอบรมทางวิชาการเป็นการพัฒนาบุคลากร ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2). สภาพปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา มีสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสาเหตุที่อาจเกิดจากผู้บริหารโรงเรียนไม่สนใจและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเอกสารประกอบหลักสูตร ขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการปฏิรูปกระบวนการจัดการเรียนการสอน ขาดสื่อและเทคโนโลยีสนับสนุนการสอน ไม่มีการนำผลการประเมินไปแก้ปัญหา ร่วมกับผู้ปกครอง ไม่มีการควบคุมดูแล ติดตามและประเมินผลการใช้ห้องสมุด ขาดความกระตือรือร้นในการเพิ่มความรู้ในการพัฒนาตนเอง และการนิเทศไม่ต่อเนื่องและไม่เป็นระบบ

ธวัช ดารารัตน์ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่มที่ 1 พบว่าสภาพการบริหารงานวิชาการ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องการศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การวางแผนการใช้หลักสูตร และการเตรียมความพร้อมของบุคลากรเพื่อการเรียนการสอนในด้านการจัดการหลักสูตร การจัดตารางสอนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างเหมาะสม และดำเนินการเรียนการสอนตามตารางที่กำหนด ในด้านการจัดการเรียนการสอน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการวัดผลและประเมินผลการเรียนและการกำหนดให้บุคลากรทุกฝ่ายถือปฏิบัติ

ในการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ตามเกณฑ์และมาตรฐานเดียวกัน ในด้านการวัดผลและประเมินผลอยู่ในระดับมาก

เจียรนัย ดีเดช (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชน ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 พบว่าปัญหาในด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร มีปัญหาเกิดจากการที่ผู้บริหารและครูขาดการนำผลประเมินการดำเนินงานเพื่อนำหลักสูตรไปปรับปรุงและพัฒนามากที่สุดในด้านของการจัดการเรียนการสอนและการทำวิจัยในชั้นเรียน พบว่าปัญหาเกิดจากครูไม่มีวิธีการสอน ไม่มีเทคนิคใหม่ ๆ ในการสอน ทั้งนี้ครูยังยึดติดกับการสอนแบบบรรยาย และยึดแบบเรียนเป็นหลักแต่อย่างเดียว ส่วนในด้านการนิเทศภายในและการแนะแนวการศึกษา พบว่าปัญหาเกิดจากหลังจากการดำเนินการนิเทศภายในแล้วครูไม่ปรับปรุงพัฒนา และครูผู้สอนยังมีแนวการสอนแบบเดิม ๆ ในด้านการวัดผลประเมินผล พบว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหามากที่สุด คือ เครื่องมือในการวัดผลประเมินผลไม่มีคุณภาพ และสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาในด้านการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่าบุคลากรหลักมีการเปลี่ยนแปลงทำให้การกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานยังไม่เป็นระบบ และผลการเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการ พบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงาน วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ขนาดของโรงเรียนและอัตราส่วนครูต่อนักเรียน

บันลือ พลพันธ์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1 – 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคาย เขต 3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูวิชาการและครูผู้สอน พบว่าความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1 – 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคาย เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรกคือ ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้อ และด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการศึกษา

มนูญ ศิลาศรี (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนที่จัดการศึกษา 3 ช่วงชั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนที่จัดการศึกษา 3 ช่วงชั้น โดยภาพรวมมีการปฏิบัติกิจกรรมทั้ง 12 ด้านได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้อ ด้านการวัดผลและการประเมินผล ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพคุณภาพการศึกษา ด้านการพัฒนาสื่อ

นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการแนะแนวการศึกษา ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ด้านการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน ด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น และด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวัดผลและการประเมินผลปฏิบัติอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

กุลทรี พิกุลแกม (2551, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และการบริหารงานวิชาการโดยภาพรวมและการนิเทศการศึกษาส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน โดยภาพรวมในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กาญจณี โชติสุข และกิตติยา ทองแกมขนาด (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลกเขต 1 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุด ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพการบริหารงานของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุด ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดย 3 อันดับแรก คือด้านการวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้ และด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาตามลำดับ ส่วนอันดับสุดท้าย คือด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 2) สภาพการบริหารงานของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุด ตามความคิดเห็นของนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดย 3 อันดับแรก คือด้านการวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้และด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาตามลำดับ ส่วนอันดับสุดท้าย คือด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทาง สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียนรู้ รองลงมาคือด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการ

ส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 3) สภาพการบริหารงานของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุด ตามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนในภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากโดย 3 อันดับแรก คือด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการและด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาตามลำดับ ส่วนอันดับสุดท้ายคือด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้

กิตติพงษ์ โปรงเจริญ (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสาเหตุของปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก พบว่าสาเหตุของปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ด้านหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผลประเมินผลการศึกษา ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการวิจัยในชั้นเรียน และด้านการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นสาเหตุของปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในระดับปานกลาง